

III. SOCIO SUMMIT 2024

SZVK BIBÓ ISTVÁN SZAKKOLLÉGIUM iASK

TÁRSADALMI FELELŐSÉG VÁLLALÁS
ELTE Bibó István Szakkollégium
SZIRÁNYI PÉTER GYÖRGY
köszöntő
EGYÉN & KÖZÖSSÉG
AZ EGYES ÁGAZATOK EMBERKÉPE
KEREK-ASZTAL
world café
KRESZTÉNYNEK LENNI NEM ELMÉLET, HANEM GYAKORLAT!
KÖZMA IMRE ATYA
JOGOK HÉLTŐSÉG EMBER
VIGYUK TOVÁBB DISKURZUST!
KARSAI DÁNIEL
ALKOTMÁNYJOGÁSZ, ENBERJOGI AKTIVISTA, HARCNOVÉSZ

ELMÉLET GONDOLATOK INSPIRÁCIÓK
KUTATÁSOK
GYAKORLAT FELELŐSÉG
TETTEK
MIT TEHETERK AZ ÉN SAJÁT TERÜLETEMEN?
AKÁR MÁR JÖVŐ HÉTFOŊN
BAKE MY DAY

2025
2 NAPOS
BUDAPEST
SZVK BIBÓ ISTVÁN SZAKKOLLÉGIUM iASK
SOCIÁLIS VEZETŐKÉPZŐ TUDÁSKÖZPONT

Livett Réka visualive.eu

Ki vagy Te, ember?

Egyén és közösség

Idei konferenciánk fókuszában az egyes ágazatok és szakterületek emberképe áll. Kit tekintünk embernek? Mit értünk közösség alatt? Mi a kapcsolat a kettő között? Melyikkel miként van dolgunk? Hogyan jelenik meg mindez az egyes humán szolgáltatásokban?

Semmelweis Egyetem Egészségügyi Menedzserképző Központ
Szociális Vezetőképző Tudásközpont

2024. október 18.

Szerkesztő/Edited by: Dr. Ádám Szilvia, Galambos Katalin
Magyar nyelvű lektor/Hungarian language editor: Dr. Ádám Szilvia, Galambos Katalin
Angol nyelvű lektor/English language editor: Dr. Ádám Szilvia, Galambos Katalin
Szakmai közreműködők/Professional partners: Bódy Éva, Seres-Pittlik Tímea, dr. Juhász Péter
Kiadja: Semmelweis Egyetem Egészségügyi Menedzserképző Központ, Szociális Vezetőképző
Tudásközpont, 2025
ISBN: 978-615-5722-47-9
Borítóterv: Livits Réka

Tartalom

Előszó.....	4
Foreword.....	6
A III. Socio Summit konferencia programja	7
Plenáris előadások – absztraktok	9
Plenáris előadások – összefoglaló	17
Word Café – az egészségügy, foglalkoztatás és szociális szolgáltatások szerepe eredményei.....	28
Publikációk.....	33
Absztraktok.....	33
Vörös Emese Hargita: Az emberi jogok és a kisebbségi jogok közti viszonyrendszer – Az ukrajnai kisebbségi törvény példáján.....	37
Dorottya Vékony: Healing in togetherness with the power of art and rituals – Artistic research in the field of women’s communities.....	52

Előszó

Tisztelt Olvasók!

Örömmel üdvözljük Önöket a Socio Summit konferenciasorozat következő számában, a "Ki vagy Te, ember? Egyén és közösség" című konferenciánk összefoglaló kötetében. Az idei III. Socio Summit konferencia középpontjában az emberkép és a közösség kapcsolata áll, mely kérdések nemcsak a tudományos érdeklődés, hanem a mindennapi gyakorlat szempontjából is alapvető fontosságúak. Kit tekintünk embernek? Mit jelent számunkra a közösség? Hogyan alakul az egyén és a közösség közötti kapcsolat a humán szolgáltatásokban? Ezek a kérdések vezették az előadásokat és a műhelymunkákat, melyek eredményeit a kézben tartott kötet foglalja össze.

A konferencia élvonalbeli szakemberek és kutatók részvételével zajlott, akik a legkülönbözőbb diszciplínák perspektíváiból közelítették meg az emberkép és közösség témakörét. Dr. Borza Beáta köszöntőjében az emberi méltóságot állította a politikai közösség viszonyrendszerének középpontjába. Prof. Albert Fruzsina előadása a "hálózati ember" fogalmát vizsgálta, rámutatva a közösségi kapcsolatok dinamikájára. Dr. Matyasovszky-Németh Márton pedig Hannah Arendt emberi jogi elméletének narratíváit helyezte középpontba, bemutatva azok összetettségét és relevanciáját napjainkban.

A World Café formátumú szekciók lehetőséget teremtettek arra, hogy az egészségügy, a foglalkoztatás és a szociális szolgáltatások területén dolgozó szakemberek megvitassák az emberkép ágazati és interdiszciplináris vonatkozásait. Dr. Nemes László, Galambos Katalin és Nemes Zsófia vezette a diskurzusokat, melyek során az együttműködés és a közös gondolkodás eredményei bontakoztak ki.

A konferencia záró eseménye, a kerekasztal-beszélgetés, alkalmat adott arra, hogy a résztvevők összegyűjtsék az esemény fontosabb megállapításait, és megvitassák, miként építhetők ezek az egyéni és közösségi gyakorlatokba. A beszélgetés során útmutatásokat kaptunk arról, hogyan támogathatjuk az egyének és közösségek fejlődését, figyelembe véve az emberi méltóságot, a társadalmi hálózatokat és a narratívák fontosságát.

Hálával tartozunk minden résztvevőnek, előadónak és szervezőnek, akik hozzájárultak a gazdag és értékes tapasztalatok megosztásához.

Köszönjük Szirányi Péternek, az ELTE Bibó Szakkollégium választmányi elnökének, hogy helyet adott a rendezvénynek és köszöntőjével útnak indította a III. konferenciát.

Bízunk benne, hogy a kötet inspirációt nyújt az Olvasók számára, és hozzájárul a humán szolgáltatások továbbfejlesztéséhez. A kötet korábbi számai elérhetőek a [Socio Summit 2024 konferencia](#) oldalon.

Kellemes olvasást és elgondolkodtató pillanatokat kívánunk!

Örömmel jelentjük be, hogy 2025 június 26-27-én megrendezésre kerül a következő, kétnapos, IV. Socio Summit nemzetközi konferenciánk, amelynek központi témája: „**Digitalizációval a reziliens szociális szolgáltatásokért**”.

Várjuk Önöket ismét közös gondolkodásra és inspiráló párbeszédre!

A szerzők

4. SocioSUMMIT KONFERENCIA

2025. JÚNIUS 26-27.

DIGITALIZÁCIÓVAL A REZILIENS SZOCÁLIS SZOLGÁTTATÁSOKÉRT

REZILIENCIA || ÖKO-SZOCIÁLIS || DIGITALIZÁCIÓ
EMBER ÉS ROBOT || MESTERSÉGES INTELLIGENCIA

Foreword

Dear Readers,

We are delighted to welcome you to this volume in the *Socio Summit* conference series, summarising the proceedings of our event titled "*Who Are You, Human? The Individual and the Community.*"

The central theme of this year's III. *Socio Summit* conference was the relationship between our conception of humanity and the idea of community – questions that are of fundamental importance not only from an academic perspective but also in everyday practice. Who do we consider to be human? What does community mean to us? How does the relationship between the individual and the community evolve in human services? These questions guided the lectures and workshops, the outcomes of which are captured in this volume.

The conference brought together leading professionals and researchers who approached the themes of the human image and community from a wide range of disciplinary perspectives. In her opening address, Dr Beáta Borza placed human dignity at the centre of the political community framework. Professor Fruzsina Albert explored the concept of the “networked human”, highlighting the dynamics of social connections. Dr Márton Matyasovszky-Németh focused on the narratives of Hannah Arendt’s theory of human rights, presenting their complexity and contemporary relevance.

The *World Café*-style sessions provided an opportunity for professionals working in healthcare, employment, and social services to discuss the sectoral and interdisciplinary dimensions of how we view humanity. These conversations, led by Dr László Nemes, Katalin Galambos, and Zsófia Nemes, revealed insights born from cooperation and collective reflection. The closing event of the conference, a roundtable discussion, offered participants the chance to summarise the key conclusions and consider how these can be integrated into both individual and community practices. The discussion offered valuable guidance on how to support the development of individuals and communities, considering the significance of human dignity, social networks, and narrative frameworks.

We are deeply grateful to all participants, presenters, and organisers who contributed to the sharing of such rich and meaningful experiences. Our sincere thanks go to Péter Szirányi, President of the Board of ELTE Bibó College for Advanced Studies, for hosting the event and opening the III. conference with his warm welcome.

We hope this volume offers inspiration to our readers and contributes to the ongoing development of human services. We wish you an enjoyable and thought-provoking read! We are pleased to announce that the next international *Socio Summit* conference will be held on 26–27 June 2025, with the central theme: "*Towards Resilient Social Services through Digitalisation.*"

We look forward to welcoming you once again for shared reflection and inspiring dialogue!

Editors

A III. Socio Summit konferencia programja

Köszöntők

Szirányi Péter György választmányi elnök, ELTE Bibó István Szakkollégium
dr. Juhász Péter mesteroktató, Semmelweis Egyetem Szociális Vezetőképző Tudásközpont

Plenáris előadások

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG, MINT A POLITIKAI KÖZÖSSÉG VISZONYRENDSZERÉNEK ALAPJA

Dr. Borza Beáta – főosztályvezető

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Esélyegyenlőségi- és Gyermekjogi Főosztály

A „HÁLÓZATI” EMBER

Prof. Albert Fruzsina – osztályvezető, kutatóprofesszor, egyetemi tanár

Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet Semmelweis Egyetem Mentálhigiéne Intézet

AZ EMBER ÉS A NARRATÍVÁK FONTOSSÁGA HANNAH ARENDT EMBERI JOGI ELMÉLETÉBEN

Dr. Matyasovszky-Németh Márton – egyetemi adjunktus, igazgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bibó István Szakkollégium

World Café 3 helyszínen

Mit üzen az egyes diszciplínák emberképe a különböző ágazatoknak? Mit kezdhettek ezzel a szakmaterületek, és hogyan kapcsolódhatnak egymáshoz? Hozd a gondolataidat Te is a kávézóba, hogy mindannyian épülhessünk!

1. asztal – EGÉSZSÉGÜGY

Asztalgazda: Dr. Nemes László – Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet

2. asztal – FOGLALKOZTATÁS, HUMÁNERŐFORRÁS-MENEDZSMENT

Asztalgazda: Galambos Katalin – Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Kőszeg (iASK)

3. asztal – SZOCIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK

Asztalgazda: Nemes Zsófia – ELTE Bibó István Szakkollégium

Kerekasztal beszélgetés – A konferencia gyümölcseinek szüretelése

Moderátor: dr. Juhász Péter

Résztvevők:

Dr. Nemes László – Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet

Bódy Éva – Semmelweis Egyetem Szociális Vezetőképző Tudásközpont

Galambos Katalin – Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Kőszeg (iASK)

Nemes Zsófia – ELTE Bibó István Szakkollégium

Dr. Fazekas-Vinkovits Ágnes – ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar

dr. BORZA BEÁTA

AZ

EMBERI MÉLTÓSÁG

MINT A POLITIKAI KÖZÖSSÉG
VISZONYRENDSZERÉNEK ALAPJA

Plenáris előadások – absztraktok

Dr. Borza Beáta: Ember és Jog. Az emberi méltóság, mint a politikai közösség viszonyrendszerének alapja

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, ésszerűtlen különbséget tenni. Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybírói gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat.

Az emberi méltóság vonatkozásában lényeges a filozófiai aspektus, amely szerint annak morális foka minden közösség (vö. társadalom) dinamikájából kiolvasható, ha az emberek közötti erkölcsi viszony alapjaként tekintünk rá: „valakinek a méltóságán azt értjük, hogy nincs alap kirekeszteni az illetőt az emberek morális közösségéből; egyenlő méltóságon azt, hogy nincs alap rangkülönbségeket tenni a morális közösség tagjai között.”¹

Van-e remény az emberi méltóság teoretikus lényegét megvalósítani látszó intézményi keretrendszerre, a jogállamiság alapelveit védő, az ellátási igényt (f)elismerő államra?

Az állam alkotmányos kötelezettsége és felelőssége ti. az alapjogok védelme, érvényesíthető-e, ha a jogállami működés előkérdéseként a jóhiszeműség, mint „morális elv” nem feltétlenül lényeges ítélezési szempont? Mindig etikus-e ami jogszerű?

¹ TÓTH GÁBOR ATTILA: Túl a szövegen Osiris Kiadó, Budapest, 2009. 219.o. In: KIS JÁNOS: Az állam semlegessége Atlantis, Budapest 1997. 87.o.

Human and Law – Human Dignity as the Foundation of the Political Community

According to Article II of the Fundamental Law of Hungary, human dignity is inviolable, and every person has the right to life and to human dignity. The jurisprudence of the Constitutional Court, both before and after the entry into force of the Fundamental Law, consistently emphasises that human dignity is an inherent quality of life itself—indivisible and inalienable—and therefore equal for all. The right to equal dignity, in conjunction with the right to life, guarantees that no legal distinction may be made between the value of different human lives.

Human dignity and life are untouchable for every person, regardless of their physical or mental condition, level of development, or the extent to which they have realised their human potential—and regardless of the reasons for that. The right to dignity also encompasses the principle that all individuals must be treated as persons of equal dignity. This implies a constitutional prohibition against making unjustified or unreasonable distinctions between individuals or groups.

The Constitutional Court has approached life and human dignity as a unified concept, meaning that the rights related to the social and biological dimensions of the human person cannot be separated. In its practice, the Court did not link the right to dignity to the subjective feeling of worthiness; rather, it recognised that the law acknowledges life alongside human quality, and attaches inalienable rights to this recognition.

The philosophical dimension of human dignity is also significant. From this perspective, the moral standing of dignity may be read from the dynamics of any community (i.e., society), especially if we regard it as the basis for moral relations between people. As one formulation puts it: “To say someone has dignity means there is no legitimate reason to exclude them from the moral community of human beings; to speak of equal dignity means there is no reason to rank members of that moral community.”

This raises a vital question: is there hope for an institutional framework that realises the theoretical essence of human dignity—a state that recognises and responds to the need for care and upholds the principles of the rule of law?

Can the state’s constitutional obligation and responsibility to protect fundamental rights be meaningfully enforced if, in practice, the presumption of good faith as a “moral principle” is not necessarily considered essential in judicial decision-making? And finally, is what is lawful always ethical?

Prof. Albert Fruzsina: A „hálózati” ember

Az előadás átfogó képet nyújtott az emberi kapcsolathálózatok szerepéről, bemutatva azok sokféle funkcióját az identitásformálódástól és önértékeléstől kezdve egészen a társadalmi integrációig. A társas kapcsolatok a modern társadalomtudományi gondolkodás egyik kulcselemévé váltak, hiszen nemcsak érzelmi támaszt és biztonságot nyújtanak, hanem alapvetően meghatározzák az egyén társadalmi státuszát, lehetőségeit és életminőségét is.

Az előadás támaszkodott a kapcsolathálózatok több évtizedes nemzetközi és hazai kutatásaira, és felvillantott néhány adatot a magyar felnőtt lakosság kapcsolathálózati sajátosságairól. A bemutatott eredmények kiemelték a magyar társadalom kapcsolatszegény szerkezetét, a bizalmi kapcsolatok szűkösségét, valamint a kapcsolati egyenlőtlenségek meglétét. Az adatok szerint a magyar emberek jelentős része mindössze néhány – gyakran csak családi – személlyel tart fenn bizalmas kapcsolatot, miközben a gyenge kötéseken alapuló ismeretségek, amelyek számos társadalmi előnyt hordozhatnak, gyakran hiányoznak.

Az előadó külön figyelmet szentelt a kapcsolatok egészségre gyakorolt hatásának is. Kutatások szerint a társas támogatás jelenléte javítja a rehabilitációs esélyeket, míg a magány és az izoláció kockázati tényezőként hathat – hatásában akár a dohányzással is összemérhető. Az előadás egy esettanulmánnyal zárult, amely azt mutatta be, hogyan jelenhet meg és milyen súlya lehet a kapcsolódás témájának az egészségügyi ellátás során.

A digitális világ hatása, a munkahelyi és választott kapcsolatok szerepének átalakulása, valamint a kapcsolati tőke egyenlőtlen eloszlása mind olyan jelenségek, amelyek új kihívásokat és kutatási kérdéseket vetnek fel. Az előadás rávilágított arra is, hogy a társas kapcsolatok szociológiai vizsgálata nem csupán elméleti jelentőséggel bír, hanem gyakorlati következményekkel is – a társadalmi kohézió erősítése és az elszigetelődés mérséklése érdekében.

The “Networked” Human

This lecture provided a comprehensive overview of the role of human social networks, highlighting their diverse functions—from shaping identity and self-esteem to fostering social integration. Social relationships have become a central element in contemporary social science, as they not only offer emotional support and security but also fundamentally influence an individual’s social status, opportunities, and overall quality of life.

Drawing on decades of international and Hungarian research on social networks, the lecture presented key data on the characteristics of adult Hungarians’ relational structures. The findings highlighted the connection-poor nature of Hungarian society, the scarcity of close, trust-based relationships, and the presence of significant relational inequalities. According to the data, a substantial proportion of Hungarians maintain close ties with only a few individuals—often limited to family members—while weaker ties, which can offer distinct advantages, are frequently lacking.

Special attention was given to the impact of relationships on health. Research shows that the presence of social support significantly enhances recovery and rehabilitation, whereas loneliness and isolation are associated with health risks comparable to smoking. The lecture concluded with a case example demonstrating how the issue of social connectedness can appear within healthcare settings and how vital such connections can be for wellbeing.

The impact of the digital world, the transformation of the role of workplace and chosen relationships, as well as the unequal distribution of social capital, are all phenomena that raise new challenges and research questions. The presentation also highlighted that the sociological examination of social relationships is not only of theoretical importance, but also has practical implications – particularly in strengthening social cohesion and mitigating social isolation.

Dr. Matyasovszky-Németh Márton: Az ember és a narratívák fontossága Hannah Arendt emberi jogi elméletében

Előadásomban elsősorban a 2021 őszén Az emberi jogi kultúra Hannah Arendt emberi jogi elmélete és a társadalmi-jogi kutatások tükrében - *A jog abhoz, hogy jogaink legyenek* koncepciója az emberi jogi antropológia és szociológia vonatkozásában c. doktori értekezésem legfontosabb téziseit mutattam be.

A nyugati jogelméleti gondolkodás egyik visszatérő problémája az emberi jogok kérdésköre. Az elmúlt két évtizedben az emberi jogok igazolásával foglalkozó elméleti szakirodalomban nem múló intenzitású vita folyik az emberi jogok filozófiai megalapozásáról a morális és a politikai igazolóelméletek képviselői között. A morális megközelítés egy magasabb, morális értékből vezeti le az emberi jogok létét. Abból az elméleti paradigmából indul ki, hogy az emberi jogok olyan természetes jogok, melyek pusztán emberi létezésük miatt megilletnek minden embert. A politikai nézőpont képviselői gyakorlati célokból, politikai cselekvések megalapozásához kapcsolva építik fel az emberi jogok elméletét és katalógusát. Álláspontjuk szerint az emberi jogok meghatározó szerepet töltenek be a nemzetközi politikában.

Ezt felismerve az elmúlt évtizedben a két, már hagyományosnak nevezhető álláspont mellett megjelent egy harmadik, különutas irányzat, mely szerint az emberi jogok szigorúan vett pluralisztikus felfogása áttörhetetlen keretek közé zárja e két elméleti irányt. E különutas irányzat kiindulópontjául szolgálhat Arendt emberi jogokról kifejtett elmélete.

Az előadás hangsúlyt fektetett arra is, hogy bemutassa, hogy mit gondolt Arendt az emberi jogokat védeni hivatott nemzetközi intézményrendszerrel és milyen történelmi tapasztalatból származtak az erre vonatkozó kritikái. Arendt az emberi jogok gyakorlati működését aktív, polgári cselekvésen alapuló politikai közösségek létezéséhez kötötte, ugyanis elmélete alapján az emberi jogok nem veleszületett, természetes jogokként, hanem mesterséges, emberek által létrehozott társadalmi intézményekként foghatók fel. Az arendti emberi jogi elmélet ezért alkalmassá válik arra is, hogy az előző normatív kiindulópontból az emberi jogok társadalmi-jogi gyakorlata értékelhető legyen. Ezt követően a fejezet Arendtnek a helyes politikai közösségről alkotott elképzelését mutatja be azért, hogy érthetővé tegye, hogy miért kötötte össze az emberi jogok gyakorlati érvényesülését a politikai közösségek létezésével, és milyen közösségi életet tartott ideálisnak.

Arendt emberi jogi elméletéhez és a poliszról kifejtett nézeteihez szorosan kapcsolódik a forradalmakról szóló elemzése is, amelyben különbséget tesz *szabadság* és *felszabadítás* között. Ez a fogalmi tisztázás abban segíthet a filozófus emberi jogokról kifejtett nézeteinek megértése szempontjából, mivel egyértelművé teszi: a XVIII. századi forradalmi hagyományból – amelyből az univerzális emberi jogok gondolatát is eredeztetjük – tanulva fontos szem előtt tartani azt, hogy

a *jog ahhoz, hogy jogaink legyenek* után a közügyekben való részvétel jogának biztosítása az, amely elsődleges fontosságú. Ezt a jog azonban kizárólag akkor teremthető meg, ha elkerüljük a *szánsalom politikájának* (*politics of pity*) gyakorlatát, tehát azt, hogy a biológiai szükségletek kielégítésének kérdését előtérbe helyezzék a mások előtt való szabad megjelenés lehetőségével.

A fentiek helyett Arendt azt hangsúlyozza, hogy az emberi jogok működéséhez szem előtt kell tartani azok kettős természetét, mely egyrészt a közügyekben való részvétel szabad lehetőségének jogát jelenti, melynek esetében el kell kerülni azt, hogy ez kevesek kiváltsága legyen, másrészt fontos, hogy tiszteletben tartsák a köz- és magánszféra elválasztását és törekedjenek arra, hogy a *felszabadítás szabadságának* való hamis megfeleltetésével felbolygassák a magánszféra integritását. Arendt emberi jogi elmélete egyfajta minimumelméletként szolgálhat mind az emberi jogok jogászai, mind pedig társadalmi-jogi elmélete számára.

The Human Being and the Importance of Narratives in Hannah Arendt's Theory of Human Rights

In my lecture, I primarily presented the key theses of my doctoral dissertation, defended in the autumn of 2021, titled *The Culture of Human Rights in Light of Hannah Arendt's Theory of Human Rights and Socio-Legal Research – The Right to Have Rights in the Context of Human Rights Anthropology and Sociology*.

One of the recurring problems in Western legal theory is the question of human rights. Over the past two decades, theoretical discourse around the justification of human rights has remained intense, especially the debate between proponents of moral and political justificatory theories. The moral approach derives human rights from a higher moral value, based on the paradigm that human rights are natural rights inherently belonging to all humans by virtue of their existence. In contrast, advocates of the political approach construct the theory and catalogue of human rights with practical aims, rooted in political action. From this perspective, human rights play a central role in international politics.

Recognising this, a third, alternative strand of thought has emerged in the past decade, alongside the now traditional positions. This newer approach argues that a strictly pluralistic interpretation of human rights risks enclosing these two main theoretical perspectives within unbreakable boundaries. Hannah Arendt's theory of human rights can serve as a departure point for this alternative direction.

The lecture also emphasised Arendt's views on the international institutional framework intended to protect human rights, and the historical experiences that shaped her critical perspective. For Arendt, the practical functioning of human rights was inseparable from the existence of active political communities based on civic participation. In her view, human rights are not innate natural rights but rather artificial constructs—social institutions created by human beings. Consequently, Arendt's theory offers a foundation for evaluating the social-legal practice of human rights beyond purely normative starting points.

The lecture then presented Arendt's idea of the “proper” political community, to illustrate why she linked the realisation of human rights to the existence of such communities and what kind of communal life she considered ideal.

Closely tied to Arendt's human rights theory and her vision of the *polis* is her analysis of revolutions, where she distinguishes between liberation and freedom. This conceptual distinction is essential to understanding her views on human rights: drawing lessons from the revolutionary traditions of the 18th century—from which the idea of universal human rights also originates—

Arendt highlights the primacy of ensuring the right to political participation *after* the right to have rights. This right can only be created if we avoid practising the “politics of pity”, where satisfying biological needs is prioritised over the right to appear freely before others.

Instead, Arendt stresses the need to acknowledge the dual nature of human rights: firstly, the right to freely participate in public affairs, which must not become a privilege of the few; and secondly, the importance of respecting the separation between public and private spheres. Any attempt to equate liberation with freedom risks undermining the integrity of the private sphere. Arendt’s theory of human rights can thus serve as a kind of “minimum theory” for both legal and socio-legal understandings of human rights.

Plenáris előadások – összefoglaló

A Ki vagy Te, ember? Egyén és közösség című konferencia középpontjában az egyes ágazatok és szakterületek emberképe állt. Kit tekintünk embernek? Mit értünk közösség alatt? Hogyan viszonyul egymáshoz az egyén és a közösség, és milyen szerepet játszanak ezek a kapcsolatok a különböző humán szolgáltatásokban?

A plenáris előadások ezt a kérdéskört járták körül különböző nézőpontokból. Az előadók az emberi méltóság politikai közösségekben betöltött szerepét, az emberi kapcsolatok hálózati jellegét, valamint a narratívák fontosságát például Hannah Arendt emberi jogi elméletében vizsgálták. Ezek a gondolatok nemcsak filozófiai és elméleti szempontból relevánsak, hanem a mindennapi szakmai gyakorlatban is iránymutatást nyújtanak.

A következő oldalak a plenáris előadások kivonatait tartalmazzák, amelyek összegzik az elhangzott fő gondolatokat és megállapításokat. Reméljük, hogy a kötet hasznos forrásként szolgál mindazok számára, akik tovább kívánják gondolni az egyén és a közösség viszonyát, valamint az emberkép szerepét a humán szolgáltatásokban és a társadalomban.

Dr. Borza Beáta: Az emberi méltóság, mint a politikai közösség viszonyrendszerének alapja

Dr. Borza Beáta előadásában az emberi méltóság elvi és gyakorlati jelentőségét tette rövid előadása fókuszába, különös tekintettel annak jogi, filozófiai és társadalmi aspektusaira. Ez a kérdéskör (ti. az emberi méltóság mindenkor értelmezése, viszonya a jogrendszerhez, és érvényesülése) alapvető szerepet játszik a politikai közösségek működésében, hiszen közvetlen hatással van általában is az alkotmányos jogok érvényesítésére és a jogalkalmazásra. Külön hangsúlyozta, hogy gyakorló szakemberként mennyire fontosnak tartja, hogy ne csak teoretikus értelemben, hanem ágazati, szakmai szempontból is vizsgáljuk ezt a témát. Ez a szemlélet emberközelibbé és érthetőbbé teszi az emberi méltóság elvont koncepcióját és alkalmas arra, hogy a sokszor patetikus megfogalmazásoktól megszabadítson bennünket.

Az emberi méltóság fogalma és történeti fejlődése

Az emberi méltóság fogalma nem csupán morális és filozófiai elv, hanem jogilag is, az Alaptörvényben kodifikált alapelv, amely a modern jogállamiság egyik alappillére képezi. Magyarországon a például a Szociális és Egészségügyi törvények, valamint különböző nemzetközi egyezmények – mint például az ENSZ által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló Egyezménye (CRPD) – világosan megfogalmazzák ennek jelentőségét.

Általános, összefoglaló jelleggel emberi méltóság mindazon értékek összessége, amely az embernek és csakis az embernek, mégpedig minden egyes embernek sajátja, függetlenül a származásától, a fejlettségi szintjétől, műveltségétől, tulajdonviszonyaitól, és amely egy olyan minőség, amely egyenlő és abszolút.

Az emberi méltóság elvének teoretikus háttéréből az az európai jogfejlődés dinamikája is kiolvasható. Az ókori görög és római filozófusok – így például Szókratész, Platón, Arisztotelész és Ciceró – már foglalkoztak az emberi méltóság kérdésével, különösen annak erkölcsi és politikai aspektusaival. Az ókori demokráciákban, de a Közel- és Távol-Keleten is alaptézis, hogy az ember isteni minősége sokkal előrébb való, mint az ember fizikai adottságaiból származó kérdések.

A szofisták már a szabadságot is elkezdtek vizsgálni és az emberi méltósághoz kapcsolni, majd a sztoikus filozófia hangsúlyozta az emberi méltóság univerzális jellegét, amely minden egyént megillet, függetlenül annak társadalmi státuszától. Seneca és Ciceró a logoszból indultak ki, az embert közösségbe születettként értelmezték. A középkorban Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás teológiai keretben vizsgálta ezt a kérdéskört, hangsúlyozva, hogy az emberi méltóság isteni eredetű és elidegeníthetetlen. Aquinói Szent Tamás már arról értekezik, hogy az ember egyszerre önmagában fennálló és közösséghez tartozó lény. A felvilágosodás korában Kant morálfilozófiája kulcsszerepet játszott az emberi méltóság fogalmának modern értelmezésében. Kant kategorikus imperatívusza szerint minden ember már önmagában is az erkölcsi törvények hordozója, és nem használható fel pusztán eszközként. Ez az elv a későbbi alkotmányos és emberi jogi dokumentumok alapját képezte. Ekkor jelenik meg az eszme, hogy az ember, mint jogalany hordozza ezeket a törvényszerűségeket, és ez újabb különböző problémákat vetett fel. A 20. században az emberi méltóság elve kulcsfontosságúvá vált az ENSZ alapokmányában, valamint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában. Ez utóbbi kimondja, hogy minden ember születésétől fogva egyenlő méltósággal és jogokkal rendelkezik.

A politikai közösség szerepe az emberi méltóság védelmében

A politikai közösség és az emberi méltóság viszonya központi kérdés a demokratikus társadalmak működésében. Az olyan alapvető dokumentumok, mint az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata (1776) és az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata, a jogegyenlőség és az emberi méltóság elvét rögzítették, amely később az európai alkotmányos fejlődésben is meghatározó szerepet kapott. A Függetlenségi Nyilatkozat azt rögzíti, hogy az ember elidegeníthetetlen jogokkal felruházott, ez alapján a méltóság nem megvonható, ehhez pedig társul az oszthatatlanság és a korlátozhatatlanság. A Nyilatkozat értelmében mindezek már jogként jelennek meg, tehát már deklaratív módon jelennek meg. A modern demokratikus államokban az alkotmányok és az emberi jogi normák garantálják, hogy a méltóság elve a társadalmi igazságosság és az egyéni szabadságjogok biztosításának alapját képezze.

Az ENSZ megalakulásától az emberi jogok dinamikus robbanását figyelhetjük meg, elkezdődik a munka, hogy közös alapokra fektessék: ki az ember, milyen jogok illetik meg az államokkal szemben, az államokat pedig milyen kötelezettségek terhelik, és mindezeknek milyen viszonya van.

A magyar Alkotmánybíróság és az ombudsmani hivatal szerepe kiemelkedő az emberi méltósághoz való jog védelmének közjogi értelmezésében és ezzel a védelmében. Számos döntés foglalkozott olyan kulcskérdésekkel, mint az eutanázia, az abortusz vagy a reprodukciós jogok, amelyek során az emberi méltóság és az állami kötelezettségek közötti egyensúly megtalálása rendkívül összetett jogi és etikai dilemmát jelentett. Az Alkotmánybíróság különösen az életvégi döntések és az önrendelkezési jog kérdésében alakított ki jelentős precedens gyakorlatot, amelyek minden tekintetben meghatározzák az emberi méltóság védelmének alkotmányos értelmezési tartományát.

Napjainkban az emberi méltóság elve és az ehhez való alapjog érvényesítése számos új kihívással szembesül. A globalizáció, a technológiai fejlődés és a társadalmi változások újabb és újabb kérdéseket vetnek fel az egyéni jogok védelmével kapcsolatban. A bioetika területén például a mesterséges intelligencia, a géntechnológia és a reprodukív jogok szabályozása komoly vitákat generál. A digitális térben az egyéni méltóság és az adatvédelem közötti egyensúly biztosítása is egyre nagyobb jelentőséggel bír.

Egy másik fontos aspektus a fogyatékossgal élő személyek jogainak érvényesítése. Az ENSZ CRPD-egyezménye (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) megköveteli a tagállamoktól, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő emberek teljes körű társadalmi részvételét, ugyanakkor ennek gyakorlati megvalósítása sok országban továbbra is jelentős akadályokba ütközik. Magyarországon például a gondnoksági rendszer reformja még mindig napirenden van, annak ellenére, hogy az új Ptk. kodifikációs tárgyalásai során már minden fogyatékossgtudományban jártas szakember kifejezte kétségeit az intézmény jellegadó problémái miatt, melyek kifejezetten szembe mennek a CRPD előremutató emberi jogi paradigmájának legfontosabb pillérével: az érintett fogyatékos emberek autonómiája, vagyis az önrendelkezési joga kiteljesedésének lényegével, illetve védelmével.

Arra, hogy minden emberi lény szabadon születik, egyenlő méltósága és joga van alapvetésként tekintünk. Mégis folyamatosan gondolkodunk és beszélünk róla, mert az egyes szakágazati intézményi működés, így például a szociális vagy az egészségügyi rendszer a működése során, olykor annak tehetetlenségi dinamikája miatt megpróbálja szakmai szempontból szűkíteni ezt a nagyon fontos kérdést.

A magyar Alkotmánybíróság és az ombudsman tevékenysége a hétköznapi életben értelmezi az emberi méltóságot, jogi problémák megoldásaként. Egy egyszerű, mély és nagyon világos, tiszta alapvetést kell lefordítani a jog száraz, következetes és szigorú keretébe. Mindig fel kell tenni a kérdést, hogy vajon etikus-e, ha valami jogszerű? Az ombudsmani gyakorlatban több vizsgálat során az az alap kérdés, hogy az emberi méltósághoz való jogból hogyan vezethető le az önrendelkezés és személyes autonómia kérdése. Ezek az összefüggések különösen a reprodukciós eljárások tekintetében kerülnek elő, de lényeges a pszichiátriai betegek ellátása során alkalmazott korlátozó intézkedések során.

Ezen túlmenően az abortusz elvi alapjai mindig aktuális téma, illetve az életvégi döntések kérdése, ami a modern technológiai fejlődés és a bioetikai megközelítés mátrixának fókuszában van itthon is és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt is. Ezekben a kérdésekben az emberi méltósághoz való alapjogból következő önrendelkezéshez való jog és az állam életvédelmi kötelezettsége kerül összeütközésbe. Azonban az élet végéről úgy tudunk gondolkodni, ha közben képesek vagyunk magáról az életről és a méltóságról gondolkodni. Ha látjuk ezt a kérdést egy olyan kontextusban, ahol a politikai közösségben a jogokkal és kötelezettségekkel felruházott állam képes az egyén, az Ember érdekében működni. E tekintetben van óriási felelőssége annak a közösségnek, aki az államot hatalommal felruhazza.

Az ombudsmani hivatalnak az is feladata és célja, hogy ezekben a témákban aktívan és innovatívan támogassa a közös gondolkodást és részt vegyen ezekben a beszélgetésekben, mint most itt a Socio Summit találkozón. Ezért is fontos jogfejlesztő szerepe van az alkotmányos alapjogok védelmi mechanizmusainak (vö. ombudsman, AB, bíróságok), mert végső soron az alkotmányos kultúra fejlődését is segíti.

Liveit, Réka visualive.eu

Prof. Albert Fruzsina: A „hálózati” ember

Az előadás célja az emberi kapcsolathálózatok szerepének és hatásainak átfogó bemutatása volt, figyelembe véve a társadalomtudományok legfrissebb eredményeit.

Az ember társas kapcsolathálójának jelentősége különösen hangsúlyos a modern kutatásokban, hiszen ezen kapcsolatok egyaránt biztosítanak támogatást válsághelyzetekben, valamint meghatározzák az egyének társadalmi helyzetét és lehetőségeit. A szakirodalomban a „tie”, azaz kötés kifejezés alatt a kapcsolatokat értjük, amelyek egyszerre szolgálnak védelmi mechanizmusként és akadályként. Az emberi kapcsolatok természetéből adódóan kötelezettségekkel és előnyökkel járnak, hiszen a társas hálózatok olyan erőforrásokat biztosítanak, amelyek a mindennapi életben nélkülözhetetlenek lehetnek. Az emberi létnek nagyon fontos aspektusa, hogy másokhoz kapcsolódunk.

Az ember társas lény voltát több tudományág vizsgálja, és a kérdés szociológiai jelentősége különösen kiemelkedő. A „social network”-ök és a hálózati gondolkodás paradigma más tudományágakban való megjelenésével még inkább megkerülhetetlen a téma.

A kutatások rámutatnak arra, hogy a társas hálózatok hatásai sokrétűek: befolyásolják az identitásképzést, a normakövetést, az élettartamot és az egyéni életminőséget. Az identitás, az önértékelés szempontjából is fontosak, valamint a kapcsolathálózat meghatározhatja az ember egészségét is. A WHO már a negyvenes években beépítette az egészség fogalmába a testi és lelki egészségen kívül a társas jóllét szempontját. A társadalmi hierarchiában elfoglalt helyünket is meghatározza, hogy kiket ismerünk. A szociális kohézió, a bizalom és a szolidaritás társadalmi szintű vizsgálata is releváns, hiszen ezek az aspektusok jelentős szerepet játszanak a közösségek stabilitásában. A kapcsolathálózatok nemcsak személyek, hanem szervezetek és nemzetek között is meghatározóak, amelyek vizsgálata alapvető a társadalomtudományok számára. Társadalmi szintű aggregált változókkal is mérhetjük annak a társadalmi tőkének a jelentőségét, ami a kapcsolatokon keresztül elérhető erőforrásoknak az összefoglaló neve. Ide tartozik az előbb említett bizalom, valamint a szolidaritás is. Ez a két tényező azt is mutatja, hogy mennyire integrált a társadalom.

Kutatások támasztják alá, hogy az informális kapcsolatok jelentősen befolyásolják az egyének életminőségét. A kapcsolati tőke mértéke kulcsfontosságú az egyén életpályájában, és a gyenge kapcsolatok bizonyos helyzetekben fontosabbak lehetnek, mint az erős kötések.

Ha elképzeljük az egyén kapcsolatrendszerét, különböző köröket különíthetünk el. Középen az egyén a kiindulópont, és tőle különböző távolságra az eltérő minőségű kapcsolatai találhatóak. Elkülöníthető a család, akik jellemzően a legközelebb állnak, utána jönnek a barátok, munkatársak, esetleg hobbiközösségek, de utóbbiak jelentősége igen alacsony Magyarországon. Ezt követik a nagyobb helyi közösségek és a virtuális közösségek. Az egyén befektetett erőforrásainak nagy része a kettő belső körre koncentrálódik, ami hozzávetőlegesen 15 embert jelent, akikkel a leggyakoribb a találkozás, és innen várható a legtöbb támogatás. Ugyanakkor a külső körök, a gyenge kötések más szempontból jelentősek. Granovetter egy 1973-as cikkében ír arról, hogy a munkaszerzésben például valójában nem az erős kapcsolatok segítenek, hanem a gyengébb ismeretségek. De kiderült, hogy nem csak ebben van a gyengébb kapcsolatoknak jelentőségük. A COVID során ezek

kapcsolatok sérültek legnagyobb mértékben, és ez rávilágított ezeknek a kapcsolatoknak a fontosságára, főleg azok számára, akik egyedül élnek, idősek.

A kapcsolathálózatok dinamikája jelentős társadalmi és gazdasági hatásokkal jár. A digitális technológiák fejlődésével a kapcsolatok fenntartásának módja is átalakult, ami egyértelmű hatással van a szociális kohézióra. A kutatások azt mutatják, hogy a magyar társadalomban a személyes kapcsolathálózatok jellemzően szűkebbek és főként a családi kötelékekre épülnek, ami megkülönbözteti az országot más nemzetektől.

A kapcsolathálózatokat egyéni és társadalmi tényezők egyaránt befolyásolják. Egyéni szinten helyhez és időhöz kötöten alakulhatnak és felbomolhatnak kapcsolatok. Fontos tehát a kontextus, a bizalom szintje, a kulturális természetű okok, és az értékek. Egyéni szinten a kapcsolathálózat nagyságát számtalan dolog befolyásolja: a személyiség, a kötődési stílus, a saját élmények, preferenciák, illetve szoci-demográfiai jellemzők (nem, életkor, iskolai végzettség, stb.) Ezek mind elősegíthetik vagy éppen ellenkezőleg gátolhatják a kapcsolatok kialakítását és fenntartását. A technológia hasonlóan jelentős tényező, hiszen egyfelől a kapcsolattartás és a szervezés ezekkel az eszközökkel elősegíthető, ugyanakkor az életünk annyira felgyorsult, hogy a találkozók szervezése is kihívássá vált. Egyrészt könnyebben tudjuk menedzselni a társas kapcsolatainkat, de ennek van egy korlátja. Kutatással alátámasztott, hogy a közösségi oldalakon hiába van egy embernek rengeteg ismerőse, kb. 150 kapcsolat az, amennyit valójában fenn tud tartani.

Különösen nehéz a bizalmas kapcsolatok számát és jellegét kutatni. Nemzetközileg gyakran használt kérdés: „Az elmúlt hat hónapban kivel beszéltél a problémáidról?”. A magyar átlag ebben a kérdésben kifejezetten alacsony eredmény: kicsit több mint kettő ember. Egytizede a népességnek azt mondta, hogy nincsen bizalmas kapcsolata, azaz senkivel nem osztja meg a problémáit, az emberek egyötöde pedig csak a közeli családtagjaival van bizalmas viszonyban. A következő egyharmad inkább a barátaival beszél bizalmas dolgokról. A legideálisabb az lenne, ha az emberek számára vegyesen lennének elérhetőek a barátok és a családtagok is. Érdekes dinamikát lehet látni, ha azt vizsgáljuk, kik ezek a bizalmas emberek. Jelenleg megállapítható, hogy a kilencvenes évekhez képest csökkent a családtagok, és megnőtt a barátok szerepe. Nagy problémát jelenthet, hogy a családtagok kiszorulnak ebből a körből, bár a COVID időszakában gyűjtött adatokból kitűnik, hogy a világjárvány hatására valamennyire felértékelődtek a rokoni kapcsolatok is.

Társadalmi tényezők például a demográfiai jellemzők, és a kapcsolathálózatok alakulására többek között hatással van a születésszám és a családok stabilitásának csökkenése is. Egyre több az egyszemélyes háztartás és nagy a térbeli mobilitás. Több adatfelvétel alátámasztja, hogy mennyire lecsökkent a rokoni kapcsolatháló. Ez a jelenség együtt jár a választott kapcsolatok felértékelődésével. A munkakapcsolatokban is változás figyelhető meg a rendszerváltás előtti időhöz képest: a nyolcvanas években kutatások igazolták, hogy az embereknek nagyon sok munkahelyi barátja volt, mivel az egész életüket egy munkahelyen töltötték, együtt nyaraltak, a gyerekeik együtt jártak iskolába. Később a munkahelyi mobilizáció lehetősége felerősítette a rivalizálást s ez hátrányos hatással volt a kapcsolatokra.

Dávid Beátával és Hajdú Gáborral 2021 végén, ötezes, reprezentatív mintán gyűjtött az előadó adatokat. Rákérdeztek a bizalmas kapcsolatokra, a barátokhoz és a családhoz való viszonyulásra, arra, mennyit járnak vendégségbe egymáshoz és szórakozni az emberek, illetve mennyi gyenge

kötésük van. Ezekből az adatokból készítettek egy tipológiát. A „bezárkózott, elmagányosodó” kategória tizenöt százalékot tett ki, a „társaságra nyitott elmagányosodott” hét százalékot, a „bezárkózó, kapcsolatszegénység veszélyében élő” tizenkilenc százalékot, a „társaságra nyitott, de kapcsolatszegénység veszélyében élő” tíz százalékot. Azt lehet megállapítani, hogy a magyar népesség fele kapcsolathálózati szempontból hátrányos helyzetűnek tekinthető. Az „aktív társasági” csoportba tartozók, akiknek sok rokona és barátja van, valamint a „családorientált-beágyazott” csoport harminckét, illetve tizenhét százalék a kutatási mintában, őket tekinthetjük kapcsolathálózati szempontból ideális helyzetben lévő személyeknek.

Feltette a kutatócsoport azt a kérdést is, hogy a megkérdezettek kitől kaptak segítséget a COVID alatt. A legtöbben, harmincöt százalék a családtagjaiktól kap segítséget, segítő szervezetektől csak két-három százalék kapott segítséget, ami nagyon alacsonynak tekinthető ahhoz képest, hogy a népesség mekkora hányadát érintette különféle dimenziókban negatívan a járvány.

Nemzetközi összehasonlításban úgy tűnik, hogy Magyarországon átlagosan szűkebb a kapcsolathálózatunk, azt dominálják a családi kapcsolatok, kevesebb a barátunk, mint más országokban, és a közösségi színtereknek sokkal kisebb a szerepe.

Az egészségügyi rendszerekben is megfigyelhető a kapcsolati hálózatok jelentősége. A kutatások igazolják, hogy a társas támogatás jelenléte szignifikánsan hozzájárul a betegek rehabilitációjához, számos betegség előfordulásának esélyét csökkenti, valamint az általános életminőség javulását is segíti. A magány és a társas izoláció pedig bizonyítottan negatív hatással van az egészségi állapotra, amelyet egyes kutatások a dohányzással összemérhető kockázati tényezőként jellemeznek.

A fentiek fényében egyértelmű, hogy a kapcsolathálózatok szerepe társadalmi és egyéni szinten egyaránt meghatározó. E terület további kutatása elengedhetetlen ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a társadalmi struktúrák és az egyéni boldogulás összefüggéseiről. Az eredmények hozzájárulhatnak a hatékonyabb társadalompolitikai intézkedések kialakításához, amelyek elősegítik a társadalmi kohéziót és csökkentik az izolációs hatásokat.

III. SOCIO SUMMIT 2024

SZVK
SZOCIÁLIS VEZETŐKÉPZÉS TUDÁSKÖZPONT

BIBÓ ISTVÁN
SZAKKOLLEGIUM

iASK

DR. MATYASOVSKY-NÉMETH MÁRTON

AZ EMBER & A NARRATÍVÁK FONTOSÁGA HANNAH ARENDT JOGI ELMÉLETÉBEN

JOG & TÁRSADALOM
KAPCSOLATA

KÜLSŐ
& BELSŐ
JOGI
KULTÚRA

GIORGIO AGAMBEN
80AS ÉVEK
OLASZ
MENEKÜLT-
JOGA

KÜLÖNBEN
HOMO
SACERDÉ
VÁLIK

AZ
EMBER
NEM CSAK
INDIVIDUUM,
HANEM EGY
KÖZÖSSÉG
TAGJA IS

EMBERI JOGI
NORMÁK & GONDOLKODÁS
A MINDENNAPOKBAN
HEGÉLÉSEK,
NARRATÍVÁK

EGY EMBER ÉLETE
AKKOR LEHET TELJES, HA
EGY POLITIKAI KÖZÖSSÉGBEN
LEHETŐSÉGE VAN A
SZABAD

"JOG AHHOZ,
HOGY JOGAINK
LEHESSENEK"

- HEGYELENÉSRE
- VÉLEMÉNY-
NYILVÁNTÁSRÁ
- CSELEKVÉSRE

1958 HUMAN CONDITION
EMBERI ÁLLAPOT
A GÖRÖG POLISZ EMBERÉNEK
IDEÁLKEPE

AKTÍV, CSELEKVŐ POLGÁROK

JULIA
KRISTEVA

SZABAD
BESZÉD

LEHETŐSÉG A
SAJÁT NARRATÍVÁK
KIFEJEZÉSÉRE

BIOLOGIAI
LÉT

MÁSODSZORRA
MEGSZÜLETÉS

KÖZÖSSÉGI
LÉT

VAJDA
JÚLIA

NARRATÍV
ÉLETÜT
INTERJÚK

MICHAEL
D. JACKSON

EGZISZTENCIÁLIS
ANTROPOLÓGIA

Livits Réka • visualive.eu

Dr. Matyasovszky-Németh Márton: Az ember és a narratívák fontossága Hannah Arendt emberi jogi elméletében

A jog és a társadalom közötti interakció vizsgálata kulcsfontosságú a jogszociológiai kutatásokban. A jogi kultúra belső és külső aspektusai között fennálló eltérések, valamint ezek hatásai az emberi jogi gondolkodás mindennapi életben való megjelenésére, kiemelten fontos kutatási területet képeznek.

A hetvenes évek óta él a szociológiában a belső jogi kultúra, azaz a jogászok jogi kultúrája, ami szintén nagyon cizellált. A külső jogi kultúra pedig minden nem jogásznak, azaz a társadalom normális tagjainak a jogról alkotott képével foglalkozik. Az emberi jogi kultúra azt fedi le, hogyan képes az emberi jogi gondolkodás beilleszkedni a mindennapjainkba.

Számos elmélet született arról a kérdésről, hogy az emberi jogok hogyan képesek a hétköznapi cselekvéseink részévé válni, hogyan tudnak beépülni a hétköznapi gyakorlatokba.

Friedman jogtörténész és jogszociológus művei segítettek feltárni az emberi jogi kultúra társadalmi beágyazottságát. Hannah Arendt elgondolásai pedig az emberi jogokról és azok társadalmi kontextusáról alapvető jelentőségűek.

Arendt *Az emberi állapot* című munkájában bemutatta a modern tömegtársadalomban tapasztalható kihívásokat, valamint azt, hogy miként lehet visszatérni a politikai közösségben való aktív cselekvés és részvétel ideáljához. Az emberi jogok kapcsán kiemeli, hogy az egyén jogai csak a közösségi létben értelmezhetőek, amely feltételezi a szabad beszédet és a politikai társadalomban való részvétel lehetőségét. Amikor Arendt arról ír, hogy a görög polisz emberképe számára ideális, akkor ideáltípusról beszél, vagyis tudja, hogy történetileg ez a politikai közösség valójában sosem valósította meg teljes mértékben ezeket az elvárásokat. A szerző szerint akkor lehet egy ember élete teljes, ha egy politikai közösségben lehetősége van a mások előtt való szabad megjelenésre, szabad véleménynyilvánításra és szabad cselekvésre, valamint saját személyiségét és saját emberi különlegességét kibontakoztathatja. Arendt szó szerint úgy fogalmaz, hogy „egy jó politikai közösségben mindenkinek lehetősége van arra, hogy másodszorra megszülessen”. Ez a másodszorra való megszületés a biológiai létünk fenntartása helyett a közösségi létbe való megszületést takarja, amely közösségi létben mindenkinek lehetősége van szabad beszédre és szabad cselekvésre.

Az emberi jogi elmélet kritikájáról Arendt *A totalitarizmus gyökerei* című munkájában ír. Ebben a műben a Népszövetség egészen belül létrejött emberi jogi nemzetközi védőhálót vizsgálja, és abból von le következtetéseket arról, hogy miért nem tudott működni a Népszövetség kisebbségvédelmi rendszere, és hogyan tudott eljutni azután Európa a holokauszt katasztrófájáig a negyvenes évekre. Arendt ebben a művében azt írja, hogy a Népszövetség hibát követett el, amikor nem vette figyelembe, hogy egy ember nem csak egymagában létező individuum, hanem közösségi lény is. Mert amennyiben ezt a közösségi létet nem vesszük figyelembe, úgy nagyon gyorsan védőháló nélkül találhatja magát az ember, és *homo sacer* válhat. A *homo sacer* a római jogban az az ember volt, aki büntetésül azt kapta, hogy élve hagyták, de bárki szabadon megölhette, polgári jogaitól megfosztották.

Arendt kifejti, hogy az emberi jogok védelmének egyik legnagyobb kihívása az, hogy az egyének politikai közösséghez való tartozása kulcsfontosságú a jogok érvényesítésében.

A *homo sacer* elméletet a későbbiekben tovább gondolta a nyolcvanas évek végétől egészen napjainkig Giorgio Agamben olasz jogfilozófus. A nyolcvanas évek végén Olaszországban a menekültügy egy nagyon fontos politikai és társadalmi kérdéssé vált, és ő pont a menekültjog elemzésével jutott el odáig, hogy a menekültjogi rendszer miért nem képes teljes körű védelmet adni, és miért nem képes emberként tekinteni a menekültekre. Vagyis, hogy miért lesznek a menekültekből *homo sacerek*, megérkezve egy olyan államba, ami egyébként menedéket kíván nekik nyújtani.

A másik vonulat, ami miatt Arendtet fontos tanulmányozni, az a jog mindennapi megélésének jelentősége, és ennek kutatása. Egy további Arendt értelmezés, Julia Kristeva esztéta-filozófus, *public intellectual* által, aki munkáiban a szabad beszéd lehetőségéből indul ki, és hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a jog alanyai saját narratívájukat megfogalmazhassák, illetve azt a társadalom megismerhesse. Mindez ugyanis segíthet elkerülni a totalitárius ideológiákat vagy a fogyasztói társadalomnak a tömeg-ember képét.

Ezt az irányzatot képviseli Michael D. Jackson is, az új-zélandi származású amerikai költő és antropológus, a Harvard Divinity School munkatársa. Jackson nagy érzékenységgel és egyedülálló módon kutatott az általa *egzisztenciális antropológiának* nevezett területen, ami Hannah Arendt politikai egzisztencializmusára utal, miszerint a politikai közösségben létezés valójában életfeltételnek tekinthető. Az egész életét annak szentelte, hogy Sierra Leonében a kilencvenes évek közepén zajló polgárháború idején és utána minél több emberrel interjúkat vegyen fel, és vizsgálja, hogy a békekötés után a demokrácia alapjainak lefektetése hogyan zajlik a mindennapi emberek szintjén. Egy esettanulmányában leírta, hogy míg a média a szemben álló csapatok békekötéséről tudósított, és a nemzetközi jogászok úgy ítélték meg, hogy az emberi jogok fénykora jön el Sierra Leonében, addig a kis falvakban a mindennapi emberek nem az emberi jogok győzelméről beszéltek, hanem nagyon is hétköznapi történetekről. Jackson hangsúlyozza, hogy bár igenis nagyon fontos az emberi jogi intézményrendszer, nem szabad arról megfeledkezni, hogy az országban hús-vér emberek élnek, a saját fájdalmaikkal és történeteikkel.

Arendt munkáinak hatása nemcsak a jogfilozófiában, hanem a kortárs társadalomkutatásban is releváns. Julia Kristeva és Michael D. Jackson kutatásai aláhúzták, hogy az emberi jogok megélése nem csupán egy absztrakt jogrendszerben zajlik, hanem a mindennapi narratívákon keresztül értelmezhető igazán. Ennek vizsgálata kulcsfontosságú az emberi jogok társadalmi elfogadottságának értékelésében.

Az emberi jogokkal kapcsolatos elvi és gyakorlati megközelítések közötti feszültség vizsgálata további kutatásokat igényel. Fontos annak feltárása, hogy a jogtudományi diskurzus miként közelíti meg az emberi jogok operacionalizálhatóságát, valamint, hogy a társadalomtudományok milyen módszereket alkalmaznak annak feltérképezésére, hogy a jogok miként integrálódnak a mindennapi társadalmi gyakorlatokba.

Word Café – az egészségügy, foglalkoztatás és szociális szolgáltatások szerepe eredményei

A Word Café során három kiemelt terület – az egészségügy, a foglalkoztatás és a szociális szolgáltatások – került fókuszba, amelyek mindegyike alapvetően meghatározza, hogyan tekintünk az emberi szükségletekre, és hogyan alakítjuk a közösségi kapcsolatokat.

Az egészségügy, mint az egyik legfontosabb humán szolgáltatás, az egyént bio-pszicho-szociális egységében, testileg, lelkileg és szociálisan egyaránt figyelembeveszi. A foglalkoztatás területe az egyén társadalmi integrációjának kulcsfontosságú eleme, amely nemcsak anyagi biztonságot, hanem önbecsülést és közösségi kötődést is biztosít. A szociális szolgáltatások szerepe pedig abban rejlik, hogy támogatást és segítő kezet nyújt azoknak, akik valamilyen hátrányos helyzetből adódóan nehezebb körülmények között élnek és szeretnék a munkaerőpiacon érvényesülni.

A Word Caféban az idei konferenciánk központi témáját jártuk körül: az egyén és a közösség kapcsolatát. Az emberkép különböző diszciplínák által meghatározott és minden ágazat meghatározza hogyan közelít az egyénhez, és hogyan értelmezi a közösség szerepét a humán szolgáltatásokban. Vajon hogyan hatnak ezek a különböző emberképek a szolgáltatásokra? Hogyan formálják a mindennapi munkát? Hogyan találhatjuk meg a közös pontokat az egyes ágazatok között, hogy valóban integrált, holisztikus megközelítést alkalmazzunk a gyógyításban, a támogatásban, a szolgáltatásokban és a közösségépítésben?

Egészségügy

Az idei konferencia központi kérdései rendkívül fontosak, mivel az egyén és a közösség viszonya az alapja minden társadalmi és szakmai működésnek. Az egészségügyi ágazatban is kiemelt szerepe van annak, hogy hogyan tekintünk az emberre, mint egyedre, és hogyan érintkezik a közösségi környezetével.

1. Az egészségügy emberképe

Az egészségügyben az ember nem csupán biológiai lény, hanem komplex szociális, pszichológiai és érzelmi dimenziókkal rendelkező személy. Az emberképek az egyes orvosi, szociális és pszichológiai diszciplínákban eltérőek lehetnek, de mindegyik arra épít, hogy az egyén központi szereplője az egészségügyi rendszernek. Az orvosi modell az emberi testre és a betegségekre koncentrál, míg a bio-pszicho-szociális modell figyelembe veszi a testi, lelki és társadalmi tényezőket egyaránt. Az egészségügyi ellátás tehát egy olyan rendszer, amely nemcsak a testi gyógyulást célozza, hanem az egyén egészségi állapotát holisztikus módon értelmezi.

2. Közösség az egészségügyben

A közösség nem csupán emberek csoportját jelenti, hanem egy olyan hálózatot, amelyben a tagok kölcsönösen hatnak egymásra. Az egészségügyben a közösség szerepe kiemelkedő, hiszen az egészség nemcsak egyéni, hanem társadalmi kérdés is. A közösség tagjai, beleértve az egészségügyi dolgozókat és betegeket, mind hozzájárulnak a közös egészséghez. A közösségi megközelítés azt jelenti, hogy az egészségügyi ellátás nemcsak a beteg kezelésére korlátozódik, hanem figyelembe

veszi a közösség szociális struktúráját, az egyének közötti kapcsolatokat és a közösség által nyújtott támogatást is.

3. Az egyén és közösség kapcsolata

Az egyén és a közösség kapcsolata dinamikus és kölcsönösen formálódó. Az egészségügyben ezt a kapcsolatot úgy kell kezelni, hogy az egyének egészségi állapotát nemcsak a személyes tényezők, hanem a közösség által biztosított szociális háló is befolyásolja. Az egyén egészségét nemcsak az orvosi kezelés határozza meg, hanem a közösség által biztosított erőforrások, mint például a támogatás, a társas kapcsolatok és a közösségi normák.

4. A különböző diszciplínák emberképe és az ágazatok kapcsolódása

Az egyes diszciplínák emberképe különböző megközelítéseket és szempontokat hoz az egészségügyi ellátásba. Az orvosi és pszichológiai tudományok az egyént, mint biológiai és pszichológiai lényt értelmezik, míg a szociális munkások a társadalmi és kulturális tényezők figyelembevételével dolgoznak. Az ágazatok közötti kapcsolatokat és együttműködést az egyéni szükségletek és a közösségi elvárások egyensúlya alakítja. A különböző szakmák közötti párbeszéd és együttműködés lehetőséget ad arra, hogy az egészségügy valóban holisztikus megközelítést alkalmazzon, figyelembe véve az egyéni és közösségi szempontokat is.

5. Az egészségügy és a humán szolgáltatások

Az egészségügyben a humán szolgáltatások nemcsak orvosi ellátást, hanem szociális támogatást, pszichológiai gondozást és közösségi szintű beavatkozásokat is magukban foglalnak. A humán szolgáltatások célja, hogy az egyént segítse abban, hogy visszanyerje testi és lelki egyensúlyát, miközben a közösség is részesül az egyén gyógyulásában. Az ágazatok közötti együttműködés kulcsfontosságú a hatékony, emberközpontú ellátás biztosításában.

6. Következtetés

Az egészségügyben az emberképe és a közösség közötti kapcsolat komplex és alapvetően meghatározza a betegellátás minőségét és eredményességét. Az egyes diszciplínák különböző aspektusokból közelítik meg az egyént, de mindegyik fontos szerepet játszik abban, hogy holisztikus, az egyén és a közösség igényeit egyaránt figyelembe vevő megoldásokat kínáljon. A szakmaterületek közötti párbeszéd és együttműködés elengedhetetlen ahhoz, hogy az egészségügyi rendszer a legjobb eredményeket érje el az egyének és közösségek számára.

Foglalkoztatás

1. A foglalkoztatás emberképe és közösségi szerepe

A foglalkoztatás alapvetően meghatározza az egyén életminőségét és társadalmi beágyazottságát. A munka nem csupán egy eszköz az anyagi megélhetéshez, hanem egy olyan közeg is, amelyben az egyén értéket adhat, közösségi szerepet vállalhat, és hozzájárulhat a társadalom jólétéhez. A

foglalkoztatás tehát nem csupán gazdasági kategória, hanem társadalmi és személyes dimenzióval is bír.

A foglalkoztatás nem csupán egy gazdasági tevékenység, hanem alapvetően befolyásolja az egyén életminőségét, identitását és társadalmi beilleszkedését. Az emberképet illetően a foglalkoztatás területén figyelembe kell venni az egyént, mint aktív résztvevőt, aki nemcsak a munkaerejét értékesíti, hanem saját jólétéhez, önértékeléséhez és a közösséghez való kapcsolódásához is valamilyen formában hozzájárul. A munka nem csupán a megélhetést szolgálja, hanem lehetőséget kínál az önkifejezésre, a közösségi kapcsolatok kiépítésére és a közös célok elérésére.

2. Közösség a foglalkoztatásban

A közösség szerepe a foglalkoztatás területén kiemelkedő. A munkahelyek nemcsak az egyéni teljesítményeket tükrözik, hanem a közösségi értékeket és normákat is képviselik. A foglalkoztatás során kialakított közösségi interakciók erősítik a társadalmi kohéziót, és lehetőséget adnak a tagok számára, hogy megosszanak tapasztalatokat, tudást és támogatást. A közösség tehát biztonságos hátteret nyújt az egyének számára, amely elősegíti a munkahelyi elégedettséget és a produktivitást.

3. Az egyén és közösség kapcsolata a foglalkoztatásban

A foglalkoztatás során az egyén és a közösség közötti kapcsolat kölcsönös mivoltú: a közösség támogatja az egyént, míg az egyén hozzájárul a közösség fejlődéséhez. A munkahelyi közösségek segítenek abban, hogy az egyén megtalálja helyét a társadalomban, így gazdaságilag és emocionálisan is beteljesedik. Az egyén szociális fejlődése, önértékelése és mentális egészsége szoros kapcsolatban áll a munkahelyi környezettel és a közösség által nyújtott támogatással.

4. A különböző diszciplínák emberképe és az ágazatok kapcsolódása

A foglalkoztatás területén különböző diszciplínák – mint például a pszichológia, szociológia és munkapszichológia – különböző megközelítéseket és aspektusokat hoznak. Az egyén munkahelyi élményeit és a munkaerőpiacon való részvételét figyelembe véve fontos, hogy a szakemberek együttműködjenek és megosszák tudásukat. A holisztikus megközelítés lehetővé teszi, hogy a foglalkoztatás ne csupán a gazdasági szempontokra korlátozódjon, hanem figyelembe vegye az érzelmi, szociális és kulturális dimenziókat is.

5. Következtetés

A foglalkoztatás területe kulcsszerepet játszik abban, hogy az egyén élete és a közössége hogyan fejlődik. Az emberképek és közösségi értékek összekapcsolása elengedhetetlen ahhoz, hogy a foglalkoztatás valóban holisztikus megközelítéssel valósuljon meg. A különböző diszciplínák közötti párbeszéd és együttműködés alapvető ahhoz, hogy a foglalkoztatás ne csupán a munka és a gazdasági tevékenység szempontjait öltse magára, hanem az egyének társadalmi beágyazottságát és közösségi identitását is erősítse.

A munkahelyi közösségek kialakítása, a személyes fejlődés támogatása és a szociális kohézió erősítése mind hozzájárul az egészséges munkakörnyezethez, amely elősegíti az egyének mentális és érzelmi jólétét is. A foglalkoztatás tehát nemcsak az egyéni szintű problémák kezelését célozza, hanem hozzájárul a közösségi célok eléréséhez és a társadalom fenntarthatóságához is. A jövő foglalkoztatási stratégiáinak eredményessége érdekében elengedhetetlen a holisztikus, emberközpontú megközelítés, amely figyelembe veszi az egyének és közösségek változó igényeit.

Szociális szolgáltatások

1. A szociális szolgáltatások emberképe és közösségi szerepe

A szociális szolgáltatások alapvető feladata, hogy támogassák az egyéneket és közösségeket a hátrányos helyzetekből való kilépésekben, és segítsenek abban, hogy mindenki újra bekapcsolódjon a társadalmi folyamatokba. Ezen a területen az ember nem csupán önálló entitás, hanem a közösség része is, amelybe beilleszkedve saját és mások életminőségét is javíthatja. A szociális ellátórendszer célja, hogy válaszokat találjon például olyan társadalmi problémákra, mint a szegénység, a társadalmi kirekesztés, illetve a mentális és fizikai egészség védelme.

2. Közösség a szociális szolgáltatásokban

A szociális szolgáltatások feladata a közösség támogatása és megerősítése, hiszen a társadalmi kihívás nemcsak egyéni, hanem kollektív ügy is. A közösség aktív részvételével a szociális szolgáltatások nemcsak az azt igénybevevő személyek közvetlen támogatására koncentrálnak, hanem arra is, hogy a közösség teljeskörűen részesüljön a megoldásokból. A közösségi pszichológia elveit alkalmazva a szociális szolgáltatások hozzájárulnak a társadalmi kohézió erősítéséhez és a közösségi kapcsolatok fejlesztéséhez.

3. Az egyén és közösség kapcsolata a szociális szolgáltatásokban

A szociális szolgáltatások keretein belül az egyén és a közösség közötti kapcsolat összehangoltan működik. A szolgáltatások célja, hogy a rászorulóknak visszanyerjék önállóságukat és integrálódjanak a társadalomba. Ez a munka nemcsak az egyéni szükségletek kielégítésére vonatkozik, hanem magában foglalja azokat a közösségi erőforrásokat is, amelyek az egyének támogatására szolgálnak. A szociális munka így a közösségi szintű beavatkozásra és támogatásra épít, lehetőséget biztosítva a társadalmi kapcsolatok erősítésére.

4. A különböző diszciplínák emberképe és az ágazatok kapcsolódása

A szociális szolgáltatásokhoz kapcsolódó diszciplínák – mint például a szociológia, pszichológia és egészségügy – különböző megközelítéseket hoznak a problémák kezelésébe. A szociális szolgáltatások körében fontos a multidiszciplináris együttműködés, amely lehetővé teszi a teljes körű megértést és támogatást. Az egyes diszciplínák által nyújtott különböző perspektívák nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a szolgáltatások komplex és holisztikus megoldásaival találkozzunk.

5. Szociális szolgáltatások és humán erőforrások

A szociális szolgáltatások nem csupán a szociális munkáról szólnak; széles spektrumot ölelnek fel, beleértve a mentális egészség támogatását, az oktatási programokat, a munkahelyi rehabilitációt és a közösségi fejlesztéseket is. Elsődleges céljuk, hogy az egyének ne csupán túléljenek, hanem fejlődjenek, és aktív részeseivé váljanak a közösségnek. Az együttműködések és kapcsolatok kialakítása a különböző szakterületek között biztosítja, hogy a szociális szolgáltatások valóban emberközpontúak legyenek.

6. Következtetés

A szociális szolgáltatások az egyén és a közösség kapcsolatának javítására törekszenek, segítve a hátrányos helyzetben lévőket abban, hogy újra megtalálják helyüket a társadalomban. Az emberképek és közösségi megközelítések összekapcsolása elengedhetetlen ahhoz, hogy a szociális szolgáltatások hatékonyan működjenek. A különböző diszciplínák közötti párbeszéd és együttműködés különösen fontos, hogy a szociális szolgáltatások képesek legyenek reagálni a társadalmi igényekre és kihívásokra. A cél az, hogy az egyének ne csupán a kihívásaikkal és nehézségeikkel küzdjenek, hanem erőforrásokat, támogatást és közösségi hálókat építhessenek, amelyek segítik őket saját és a közösség jólétének előmozdításában. A szociális szolgáltatások tehát alapvető szerepet játszanak a társadalmi integrációban, a közösségek fejlődésében és a közös jövőnk alakításában.

Absztraktok

Vörös Emese Hargita: Az emberi jogok és a kisebbségi jogok közti viszonyrendszer – Az ukrajnai kisebbségi törvény példáján

Az államok fennmaradásának alapját jelentik az olyan világméretű demokratikus együttműködések, amelyek a béke és a kollektív biztonság fenntartását célozzák. Az emberi jogok fenntartására és biztosítására való törekvés is egy ilyen együttműködés. A kisebbségi jogok az állam által elismert és törvénybe iktatott többletet képeznek az emberi jogosultságok között – adott esetben az állam teremti meg, ismeri el, és tartja tiszteletben azokat, pozitív diszkriminációs alapon. Ezek kollektív jogosultságok, melyek adott nemzetközi megállapodások, nemzetközi egyezmények szerint jönnek létre, jellemzően kölcsönös alapon.

Az tanulmány első célja egy példán keresztül felhívni a figyelmet az emberi jogok és a kisebbségi jogok előbb vázolt viszonyrendszerének sajátosságaira. Ukrajnában háború folyik. Az ország nagy része lerombolva, az emberek nagy része elmenekült, és akik maradtak, embertelen körülmények között kénytelenek élni. Emberi jogokról és kisebbségi jogokról beszélni háború idején? Igen, az ott maradt, ott élő embereknek a jogairól beszélni kell.

A tanulmány második célja bemutatni egy jogszabályt, és felhívni a figyelmet az azzal kapcsolatban felmerülő aggályokra. 2022 decemberében elfogadták az Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvényt. Fontos felvetnünk a következő kérdéseket a kisebbségi törvénnyel kapcsolatban.

Egyrészt: hogyan lehetséges, hogy egy olyan állam területén, ahol aktív háborús konfliktus zajlik, ilyen jellegű jogalkotási folyamat történik? Olyan jogalkotási folyamat, mely a társadalomnak nem kis részét érinti, és alapvetően megváltoztatja a társadalmi struktúrákat. Mi motiválja a jogalkotót jogalkotásra? Szem előtt kell tartania egy kiélezett, háborús aktuálpolitikai kontextust, és az abban való szerepét. Ukrajna demokratikus jogállammá szeretne válni, a kérdés csak az: szentesíti-e a cél az eszközt?

Másrészt: érinti-e valóban a törvény az ukrajnai kisebbségeket? A törvény (így a tanulmány is) a nemzeti kisebbség kategóriájával foglalkozik. Bár máig nem született elfogadott meghatározás a kisebbség fogalmára a nemzetközi jogban, többnyire olyan közösségekről van szó, amelyek etnikai származásuk, nyelvük, kultúrájuk, vallásuk tekintetében különböznek az adott állam lakosainak többségétől. A tanulmány a pontosabb fogalmi elhatárolás érdekében a kisebbségek körében nem tárgyalja a bevándorlókat, az úgynevezett „látható kisebbségeket”, sem a nőket, sem a szexuális és nemi identitásbeli irányultságuk miatt elkülönült csoportok tagjait vagy a fogyatékossággal élő személyeket.

A vizsgálat tárgyát az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek képezik. Milyen nemzetiségek élnek azon a területen? Mi nehezíti elhatárolásukat? Valóban a nemzeti kisebbségek védelméről és érdekeiről olvashatunk a jogszabályban?

Vörös Emese Hargita: The Relationship Between Human Rights and Minority Rights – The Example of the Ukrainian Minority Law

The foundation of the survival of states lies in global democratic collaborations aimed at maintaining peace and collective security. Efforts to maintain and ensure human rights are also part of such collaborations. Minority rights represent an additional layer of human rights recognized and enshrined by the state—sometimes, the state creates, acknowledges, and respects these rights on a positive discrimination basis. These are collective rights established through international agreements and conventions, typically on a reciprocal basis.

The first goal of this study is to highlight the peculiarities of the relationship between human rights and minority rights, as outlined earlier, through an example. There is a war ongoing in Ukraine. Much of the country has been destroyed, most people have fled, and those who remain are forced to live under inhumane conditions. Is it possible to talk about human rights and minority rights during a war? Yes, the rights of those who stayed and continue to live there must be discussed.

The second aim of the study is to present a piece of legislation and raise concerns about it. In December 2022, Ukraine adopted a law concerning its national minorities (communities). It is important to address the following questions related to the minority law.

On one hand: How is it possible that a country engaged in an active war is undergoing such a legislative process? This legislative process affects a significant portion of the society and fundamentally changes social structures. What motivates the legislator to legislate in this context? They must take into account the sharp, wartime political situation and their role in it. Ukraine seeks to become a democratic rule of law state; the question is: does the end justify the means?

On the other hand: Does the law truly address the minorities in Ukraine? The law (and the study) deals with the category of national minorities. While no universally accepted definition of "minority" exists in international law, these communities are generally distinguished by their ethnicity, language, culture, or religion, which differ from the majority population of the state. For clearer conceptual boundaries, the study does not cover immigrants, so-called "visible minorities," women, sexual and gender identity-based groups, or people with disabilities. The subject of the investigation is the national minorities living in Ukraine. What nationalities live in this area? What makes their delineation difficult? Does the legislation truly protect the national minorities and their interests?

Dorottya Vékony: Healing communities – fertilizing rituals

I am a female visual artist and I have conducted artistic research for many years in my doctoral project. The aim of my investigation is to explore contemporary phenomena related to fertility and reproduction, with a particular focus on women's personal experiences and the socio-cultural frameworks that influence them. I am using an ethnographic approach, including autoethnography hence I integrate my own experiences into the analysis of contemporary communal rituals related to the female body, fertility and reproduction. The research primarily investigates the changing notions and meanings of premodern and contemporary fertility rituals and their role in processing personal losses related to family formation.

These contemporary ritual practices are drawn from premodern fertility ceremonies and blend them with modern alternative therapeutic practices such as dance, meditation, and communal participation. As part of my research, I participated in several workshops where the purpose of the rituals was to help women in these communities reconnect physically and emotionally with their own bodies, reestablishing their autonomy, agency and potency. I will present the "Womb Ritual" as a case study, focusing on how it attempts to strengthen female community bonds and individual physical and emotional autonomy.

The outcomes of my research can bring us closer to a deeper understanding of trauma related to the female body and the cultural significance of contemporary fertility rituals. The analysis highlights the possible positive effects of these rituals and the role of artistic practices in facilitating both physical and emotional recovery. The key focus is the effectiveness of communal healing which, alongside individual coping strategies, serves as a powerful tool in processing trauma, fostering solidarity, and sharing resources among women. The outcome of my endeavor may add to the social efforts toward breaking taboos related to fertility and identifying new strategies for women which help them to cope with these difficult situations and finally in recovering.

Vékony Dorottya: Gyógyító közösségek – termékenységi rituálék

Női vizuális művészként évek óta művészettel kapcsolatos kutatást végzek doktori projektem keretében. A kutatásom célja a termékenységgel és szaporodással kapcsolatos kortárs jelenségek feltárása, különös figyelmet fordítva a nők személyes tapasztalataira és azokra a szocio-kulturális keretekre, amelyek befolyásolják ezeket. Etnográfiai megközelítést alkalmazok, beleértve az autoetnográfiát, így saját élményeimet is integrálom a női testtel, termékenységgel és szaporodással kapcsolatos kortárs közösségi rituálék elemzésébe. A kutatásom elsősorban a premodern és kortárs termékenységi rituálék változó fogalmainak és jelentéseinek vizsgálatára irányul, valamint ezek szerepére a családi formálódással kapcsolatos személyes veszteségek feldolgozásában.

Ezek a kortárs rituális gyakorlatok premodern termékenységi ceremóniákból merítenek, és ötvözik őket modern alternatív terápiás gyakorlatokkal, mint például tánc, meditáció és közösségi részvétel. Kutatásom részeként részt vettem több workshopon, ahol a rituálék célja az volt, hogy segítsenek a közösségek nő tagjainak fizikailag és érzelmileg ismét kapcsolatba lépni saját testükkel, helyreállítva autonómiájukat, hatalmukat és potenciájukat. A "Méhem Rituáléja" esetismertetést mutatom be, hogy miként próbálják megerősíteni a női közösségi kötelékeket és az egyéni fizikai és érzelmi autonómiát.

Kutatásom eredményei közelebb vihetnek minket a női testtel kapcsolatos traumák mélyebb megértéséhez és a kortárs termékenységi rituálék kulturális jelentőségéhez. Az elemzés kiemeli ezen rituálék lehetséges pozitív hatásait és a művészeti gyakorlatok szerepét mind fizikai, mind az érzelmi gyógyulás elősegítésében. A fő fókusz a közösségi gyógyítás hatékonysága, amely, az egyéni megküzdési stratégiák mellett, erőteljes eszközként szolgál a trauma feldolgozásában, a szolidaritás erősítésében és az erőforrások megosztásában a nők között. Törekvésem eredménye hozzájárulhat a termékenységgel kapcsolatos tabuk lebontásához és új stratégiák azonosításához a nők számára, amelyek segítenek nekik megbirkózni ezekkel a nehéz helyzetekkel, végül pedig a gyógyulásban.

Vörös Emese Hargita: Az emberi jogok és a kisebbségi jogok közti viszonyrendszer – Az ukrajnai kisebbségi törvény példáján²

Bevezetés

Az államok fennmaradásának alapját jelentik az olyan világméretű demokratikus együttműködések, amelyek a béke és a kollektív biztonság fenntartását célozzák. Az emberi jogok fenntartására és biztosítására való törekvés is egy ilyen együttműködés.

Az embereket megillető jogok összessége nem azonos az embereket emberi mivoltuknál fogva megillető jogokkal, utóbbiak pedig még véletlenül sem egyeznek a kisebbségi jogokkal. (Halmai & Tóth, 2008, p.28) Nem ismeretlen a gyakorlat, hogy emberek számára jogokat biztosítanak – pl. az állam állampolgárai számára biztosít jogokat. Ezzel szemben az emberi jogokat nem az állam hozza létre, hanem csak elismeri a létezésüket és biztosítja megvalósulásukat. Ennek háttérében az államok közti nemzetközi megállapodások állnak, melyek keretében a részes államok kötelezettségül vállalják bizonyos univerzális jogok elismerését. (Halmai & Tóth, 2008, p.25) „Az emberi jogok a minden embert megillető egyenlő méltóság védelmét, előfeltételeinek biztosítását szolgálják.” (Kende & mtsai, 2018, p.532) Vagyis az emberi jogok minden embert mindenhol megilletnek, úgy tekintünk rájuk, mint alkalmazható, érvényesíthető, az államtól számon kérhető, egyénileg és csoportosan is gyakorolható jogosultságokra. (Halmai & Tóth, 2008, pp.73–88)

A kisebbségi jogok az állam által elismert és törvénybe iktatott többletet képeznek az emberi jogosultságok között – adott esetben az állam teremti meg, ismeri el, és tartja tiszteletben azokat, pozitív diszkriminációs alapon. Ezek kollektív jogosultságok, melyek adott nemzetközi megállapodások, nemzetközi egyezmények szerint jönnek létre, jellemzően kölcsönös alapon. Kisebbségek esetében a jogok gyakorlása az esetek többségében szükségképpen a közösséghez tartozó más személyekkel együtt történik – pl. a kisebbség nyelvén történő oktatáshoz bizonyos mennyiségű gyermekre van szükség egy településen. (Kende & mtsai, 2018, p.538)

Az kisebbségi jogok nem képezik az emberi jogi minimum részét. Az emberi jogok és a kisebbségi jogok passzív védelmi funkciója hasonló: védik az egyéneket az állammal szemben, és biztosítják az emberek szabad részvételi lehetőségét a társadalmi-politikai folyamatokban.

Kikényszerítésükben szerepet játszhatnak külpolitikai kényszerek, a kölcsönösség hiánya és szelektivitás, gazdasági szempontok, katonai eszközök, az erőszak tilalma és humanitárius intervenció is. (Halmai & Tóth, 2008, pp. 25–28; 66-77) Aktív védelmi szerepükben ellenben az eltérést pontosan az jelenti, hogy míg az államot terheli az emberi jogok betartatásának és az azokra való törekvésnek a kötelezettsége, addig ez az említett teher – úgy tetszik kényszer – a kisebbségi jogok esetén nem áll fenn.

Jelen tanulmány első célja egy példán keresztül felhívni a figyelmet az emberi jogok és a kisebbségi jogok előbb vázolt viszonyrendszerének sajátosságaira. Ukrajnában háború folyik. Az ország nagy része lerombolva, az emberek nagy része elmenekült, és akik maradtak, embertelen körülmények között kénytelenek élni. Emberi jogokról és kisebbségi jogokról beszélni háború idején? Igen, az ott maradt, ott élő embereknek a jogairól beszélni kell. Jelen tanulmány második célja bemutatni egy jogszabályt, és felhívni a figyelmet az azzal kapcsolatban felmerülő aggályokra.

² A tanulmány Prof. Dr. Pap András László témavezető támogatásával, eredetileg a Bibó István Szakkollégiumon belüli tutori dolgozataként készült el 2023 tavaszi félévében.

2022 decemberében elfogadták az *Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvényt* – 8224. számú rendelet [a továbbiakban: ukrainai kisebbségi törvény]. Fontos felvetnünk a következő kérdéseket a kisebbségi törvénnyel kapcsolatban.

Egyrészt: hogyan lehetséges, hogy egy olyan állam területén, ahol aktív háborús konfliktus zajlik, ilyen jellegű jogalkotási folyamat történik? Olyan jogalkotási folyamat, mely a társadalomnak nem kis részét érinti, és alapvetően megváltoztatja a társadalmi struktúrákat. Mi motiválja a jogalkotót jogalkotásra? Szem előtt kell tartania egy kiélezett, háborús aktuálpolitikai kontextust, és az abban való szerepét. Ukrajna demokratikus jogállammá szeretne válni, a kérdés csak az: szentesíti-e a cél az eszközt? Másrészt: érinti-e valóban a törvény az ukrainai kisebbségeket? A törvény (így a tanulmány is) a nemzeti kisebbség kategóriájával foglalkozik. Bár máig nem született elfogadott meghatározás a kisebbség fogalmára a nemzetközi jogban, többnyire olyan közösségekről van szó, amelyek etnikai származásuk, nyelvük, kultúrájuk, vallásuk tekintetében különböznek az adott állam lakosainak többségétől. (Vizi, 2018, p.12; Kende & mtsai, 2018, p.538). A tanulmány a pontosabb fogalmi elhatárolás érdekében a kisebbségek körében nem tárgyalja a bevándorlókat, az úgynevezett „látható kisebbségeket”, sem a nőket, sem a szexuális és nemi identitásbeli irányultságuk miatt elkülönült csoportok tagjait vagy a fogyatékkal élőket. A vizsgálat tárgyát az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek képezik. Milyen nemzetiségek élnek azon a területen? Mi nehezíti elhatárolásukat? Valóban a nemzeti kisebbségek védelméről és érdekeiről olvashatunk a jogszabályban?

Előzmények

1. Demográfiai előzmények

Ukrajna többek között – sok más, a Szovjetunió felbomlását követően létrejött állammal együtt – saját, elsődleges szervező elvként az etnikumon alapuló autonómiájának köszönheti létrejöttét. (Csernicskó, 2019, pp.172–174) Azonban nem hanyagolható el, hogy – különös tekintettel a terület változatos etnikai megosztottságára – valamilyen megoldást kellett találni a nemzetiségi szempontból nem ukrán, de Ukrajna területére került emberekre nézve is. „A modern nemzetállamokban a politikai közösség nemzeti vagy etnikai identitásra épülő intézményrendszere magában hordozza a kisebbségek és a többség közötti feszültségeket.” (Vizi, 2018, p.12)

Ukrajna több lépésben igyekezett a területén élő nemzetiségek számára kompromisszumos megoldást találni. 1990-ben megalkotta az Ukrán Állami Szuverenitás Nyilatkozatban a „nemzeti-kulturális fejlődéshez való jogot”; 1991-ben az állampolgársági törvény keretein belül állampolgárságot és különböző kisebbségi jogokat is biztosított a területén élőknek; 1992ben megerősítette a kisebbségek fejlődésének állami támogatását; 1993-ban külön bizottságot hozott létre, amely a kisebbségekre fókuszált. (Minority Rights Group, 2020)

Utoljára 2001-ben tartottak népszámlálást Ukrajnában, eredménye szerint a lakosság 77,8%-a ukrán. (Makuch & mtsai, 2023) Emellett öt nagyobb, és több kisebb arányban más nemzetiségű csoport él a területen – arányaiban ez az ország népességének közel 20%-a. A hivatalos adatok szerint nagyságrendben csökkenő sorrendben haladva a következő nemzetiségű állampolgárai vannak Ukrajnának: oroszok, fehéroroszkok, moldovaiak, krími tatárok, illetve élnek még lengyelek, zsidók, románok, örmények, magyarok, romák és más nemzetiségűek is a területen. Legnagyobb számú az orosz kisebbség a 2001-es adatok szerint, etnikai szempontból 8 334 100 az orosz állampolgár (17,3%) Ukrajnában, ez a lakosság majdnem egyötöde. A többi etnikai csoport az

ország lakosságának kevesebb mint egy százalékát teszi ki. A fehéroroszkok 275 800-an (0,6%), a moldovaiak 258 600-an (0,5%), a románok 151 000-en élnek a területen. A krími tatárok a népszámlálás idején 248 200-an (0,5%) laktak a Krím területén. A bolgárok 204 600-an (0,4%), a lengyelek kevesebb mint 150 000-en, valamint a zsidók 103 600-an laktak Ukrajnában az ezredforduló idején. A két utóbbi között helyezkedik el a magyar kisebbség (0,3%). Végül az országban mintegy 47 600 roma élt a 2001-es felmérés szerint. (Minority Rights Group, 2020; Constantin, 2022) Ukrajna területén a 2016-os adatok szerint körülbelül 45 millióan élnek. (Karácsony & mtsai., 2019, pp.136–137) Napjainkban nem lehet tudni, hogy pontosan hány állampolgár tartózkodik a háború sújtotta országban.

Kiemelt jelentőségű, hogy a politikailag passzív vagy kis lélekszámú kisebbségek ügyeivel is foglalkozzanak az államok, a nemzetközi jog szereplői. Számukra ugyanis elsődleges lépésként a közvetlen érdekérvényesítés és részvétel lehetőségét csak a szervezeti intézményesülés biztosíthatja. (Vizi, 2018, pp.23–24) Ezért az Ukrajnában élő kisebbségek figyelembevételekor nem az a fontos, hogy az orosz kisebbségen kívül a többi népcsoport lélekszáma nem feltétlenül haladja meg a társadalom egészének az 1%-nyi részét, hanem, hogy képesek-e valamilyen módon az intézményesült érdekképviseletre.

2. Kísérletek a szabályozásra

A kisebbségek kulturális és politikai eredményt – extrém esetben teljes autonómiát – szeretnének, különös tekintettel az anyanyelv használatára. Ukrajna kisebbségi nyelveinek, különösen az orosz nyelvnek a szabályozása rendkívül érzékeny kérdés. A nemzeti kisebbségek jogainak védelme szempontjából legfontosabb itt is az anyanyelv használata. Mivel az ukrán nyelv mellett az országban számos ember beszél anyanyelvként oroszul, lengyelül, ruszinul, fehéroroszul, románul vagy moldávul, bolgárul, krími törökül vagy magyarul, így a hatályos kisebbségi helyzetre vonatkozó törvényi szabályozásban is az anyanyelvhasználat képezi a vizsgálat fókuszát. (Csernicskó, 2019, pp.178–180; Makuch & mtsai, 2023)

A demográfiai arányosság értelmében az orosz kisebbség helyzetével kezdjük. Az ukrániai oroszok érdekérvényesülése mindig is nagyban függött az Ukrajna és Oroszország közti politikai viszonytól. A 2012-ben hatályba lépett a Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának átültetését képező Az állami nyelvpolitika alapelveiről szóló törvény érinti az orosz kisebbséget, amennyiben államnyelvnek egyedül az ukránt ismeri el, kizárva ugyan az orosz a hivatalos államnyelvek közül, biztosítva azonban regionális közigazgatásbeli szerepének megőrzését. Ez a gyakorlatban jelenti pl. az orosz tannyelvű oktatás engedélyezését. (Makuch & mtsai, 2023; Vizi, 2018, pp.16–19; Minority Rights Group, 2020)

2018-ban viszont az oktatási törvény a nyelvhasználattal kapcsolatban eltörli az orosz nyelvű oktatást, 2019-ben pedig az ukrán államnyelvvé nyilvánítással kapcsolatban hozott jogszabályt. Mindezekre a példákra nem tekinthetünk úgy, mintha kedvező változás történt volna – ennek oka többek között a két ország közti politikai viszony romlása: A Krím orosz megszállása, a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus kitörése, a 2022 óta tartó háborús helyzet. (Balogh, 2023; Csernicskó, 2019, pp.176–178)

A másik végletet képezi az érdekképviselet történetesen a romák helyzete, akik az egyik leginkább marginalizált közösség Ukrajnában. Számukra nem a nyelvhasználat az elemi jelentőségű kérdés, hanem az általános kirekesztettség megszüntetése: a nyomor felszámolása. Mivel a romákat anyagi helyzetük és az oktatásbeli elmaradásuk determinálja, így az életük szinte minden területén,

az egészségügyi ellátástól és a lakhatástól kezdve a foglalkoztatáson át az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésig szegregálva vannak. Mindez megnyilvánul a társadalmi megkülönböztetésükben. De iure történt az érdekérvényesítésükben előrelépés – gondoljunk itt pl. a Stratégia a roma nemzeti kisebbség védelméről és az ukrán társadalomba való integrációjáról a 2020-ig tartó időszakra című dokumentum elfogadására – azonban ennek nyomai a gyakorlatban nem látszanak. (Minority Rights Group, 2020)

Megint más helyzetben vannak a krími tatárok, akik autonóm státuszukból adódóan, saját, etnikailag kizárólagos szervezetrendszer létrehozására törekedtek. A Krím elfoglalását követően a népcsoport Ukrajnába belső menekültként került része – tízezer krími tatár és több mint egy millió Luganszk és Donyeck megyei orosz lakos – hasonló autonómiára törekszik. (Constantin, 2022)

3. Ukrajna Alkotmánya

Ukrajna alkotmányos szinten foglalkozik nemzeti kisebbségeivel. Az alkotmány öt helyen említi a nemzeti kisebbségeket: a 10., 11., 53., 92. és a 119. cikkben. (Ukrajna Alkotmánya [a továbbiakban: Uk. A.] Az alkotmány deklarálja: Ukrajna államnyelve az ukrán, de a területen az orosz nyelv szabad fejlődése, használata, védelme, valamint az orosz és más nemzeti kisebbségek nyelveinek védelme és védelme is alkotmányos szintű rendelkezés. Az állam elősegíti az etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitástudat fejlődését valamennyi őshonos népnek és az ukrán népeknek, nemzeti kisebbségeknek. A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak garantált joguk az anyanyelven történő oktatás, az anyanyelvük tanulmányozásának lehetősége az állami és a nemzetiségi közösségi oktatási intézményekben. (Uk. A. 53. cikk) Kizárólag Ukrajna törvényei határozzák meg az őshonos népek és a nemzeti kisebbségek jogait. (Uk. A. 92. cikk) Külön helyi államigazgatási szervek biztosítják az őshonos népek és a nemzeti és etnikai közösségek lakóhelyén a kisebbségek nemzeti és kulturális fejlődését. (Uk. A. 119. cikk)

a) Az ukrainai kisebbségi törvényének születése

2022 decemberében fogadta el az ukrán Verhovna Rada (a Legfelsőbb Tanács) a kisebbségi törvényt, napjainkban is tárgyalások folynak a jogszabály megítélésével és javításával kapcsolatban. Már az ukrainai kisebbségi törvény elfogadását követően is ellentétes vélemények jelentek meg. Pl. Az Európai Tanács és Bizottság üdvözölte a nemzeti kisebbségeiről szóló törvényt, szemben mondjuk az orosz külügyminisztérium szóvivőjével, aki élesen kritizálta. (B9-0096/2023-as állásfoglalásra irányuló indítvány, 2023; Zakharova called the Ukrainian law, 2022) Érdeemes vizsgálat tárgyává tenni az ukrán jogalkotónak a lehetséges célját ezzel a törvénnyel kapcsolatban.

A törvény preambulumból kiindulva: a jogszabályt az ukrán nép, így Ukrajna minden nemzetiségű polgárainak érdekeiben hozzák létre, annak érdekében, hogy Ukrajna egy szuverén, független, demokratikus, szociális jogállam kialakításában vegyen részt.

Ukrajna a függetlenség elnyerése óta törekszik megszilárdítani saját autonómiáját a környező kül- és belpolitikai hatások mellett és ellenére. Ennek egyik eszköze a nyelvpolitika, mint az ukrán nyelv államnyelvi státuszának megerősítését, használati körének folyamatos bővítését célzó eszköz. Ez értelmezhető többféleképpen: mint pl. a második államnyelv megakadályozása, az orosz tudat és nemzeti önazonosság veszélyeztetése, az ukrán nemzetszellem óvása. (Csernicskó, 2019, p.178) Igyekszik valamilyen módon kezelni a történelmi tapasztalatok alapján a szakirodalom a századforduló óta megnyilvánuló népességfogyást. A Szovjetunió felbomlását követően drasztikus

mértékben megindult az állampolgárok külföldre költözése, azóta előregedett a társadalom egy része. Ukrajna a függetlenné válás óta szomszédjaihoz képest tehát demográfiai válságba került. (Karácsony & mtsai, 2019, pp.140–141) E tekintetben a lakosság csökkenésének megállítását célul kitűző intézkedés is lehet a törvény.

Végül nem szabad elfeledkeznünk a demokratikus aspektusról, nevezetesen a demokratikus államnak a kisebbségek jogaira vonatkozó kötelezettségvállásáról, pl. az ukrán kormányzat szerint a megkülönböztetés semmilyen formája nem tűrhető – sem békeidőben, sem háborúban – ennek érdekében pedig rendszerszintű szabályozás is kell. (Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2022, Nov)

b) Az ukrán kisebbségi törvény

Az ukrán kisebbségi törvény szövegszintű elemzésének célja rávilágítani annak sajátosságaira, formai és tartalmi kérdésekre, átlátni a jogszabályt, mint a kisebbségek védelméről és érdekeinek biztosításáról szóló törvényt. A 2022. december 14-án elfogadott, és 2023. július 1-jén hatályba lépő törvény a Verhovna Rada honlapján érhető el. (Az ukrán kisebbségi törvény, On National Minorities (Communities) of Ukraine)

Hivatkozási alapok

A törvény preambuluma alapján a jogszabály a következő forrásokat veszi alapul:

- Ukrajna Alkotmányát;
- *Az ukrán nemzeti kisebbségek jogairól szóló nyilatkozatot;*
- *Az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményét;*
- *A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját;*
- *Az ukrán nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek jogairól* szóló, Ukrajna Verhovna Rada által ratifikált egyéb nemzetközi szerződéseket.

Az ukrán nemzeti kisebbségek jogairól szóló nyilatkozat érvénytelenségét maga az ukrán kisebbségi törvény záró-és átmeneti rendelkezései (2023. július 1-jén lesz érvénytelen). Ukrajna elfogadta magára nézve kötelezőnek az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményét, illetve a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját is. Az egyéb nemzetközi szerződésekre vonatkozóan pedig nyitva hagyta a felsorolást.

Célok és elvek

A törvény törekszik a megfelelő feltételek megteremtésére az ukrán nemzeti kisebbségekhez tartozó valamennyi személy [1] jogainak megvalósításához és védelméhez, [2] nyelvi, kulturális, etnikai, vallási identitásának megőrzéséhez és fejlesztéséhez; illetve [3] számára teljes körű lehetőséget biztosítani az ukrán társadalom részeként való fejlődéshez.

Emellett a törvény törekszik [4] a kulturális sokszínűség tiszteltben tartására, [5] az Ukrajna területén élő valamennyi személy között az etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási hovatartozástól független párbeszédre, végül [6] az ukrán állampolgárok egyenlőségének biztosítására etnikai származásra tekintet nélkül.

A törvény célja egyrészt meghatározni a társadalmi kapcsolatok sajátosságait, másrészt biztosítani az ukrainai nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a jogok és szabadságok gyakorlását.

Tartalom és kérdések

A törvény összesen 21 cikkeből áll, ebbe nem beleértve a záró rendelkezéseket.

Öt szakaszra tagolható, ezek: *Általános rész* (I. szakasz), *A nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek jogai, szabadságai és kötelezettségei* (II. szakasz), *Az állam politikája a nemzeti kisebbségek (közösségek) területén* (III. szakasz), *A nemzeti kisebbségek (közösségek) nemzetközi együttműködése és külkapcsolatai* (IV. szakasz) és *Záró-és átmeneti rendelkezések* (V. szakasz).

Általános rész (1-4. cikk)

A törvény szerint a nemzeti kisebbségek az ukrán társadalom szerves, integrált részei. Az ukrainai nemzeti kisebbségek meglétének öt konjunktív feltétele van. A nemzeti kisebbség Ukrajna állampolgárainak olyan stabil csoportja, amely:

1. nem ukrán nemzetiségű,
2. hagyományosan Ukrajna területén, nemzetközileg elismert határain belül lakik,
3. közös etnikai, kulturális, történelmi, nyelvi és/vagy vallási sajátosságok által egyesül, tudatában van az ukrán nemzethez tartozásnak,
4. és kifejezi nyelvi, kulturális, vallási identitásának megőrzésére és fejlesztésére irányuló szándékát. (1. cikk)

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogállását olyan jogszályok tartalmazzák – mint Ukrajna Alkotmánya, az Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvény, és a Verhovna Rada által elfogadott egyéb ukrainai törvények, valamint ratifikált nemzetközi szerződések. A törvény elismeri a nemzetközi jog elsőbbségét a nemzetközi szerződések tekintetében. (Kende & mtsai, 2018, p.280; 2. cikk)

Az állam egyfelől garanciákat vállal a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak az ebben a törvényben meghatározott jogaik, szabadságaik és érdekeik megvalósulására és védelmére, másfelől tartózkodik a személyek akaratuk ellenére történő asszimilációjának politikájától és gyakorlatától, valamint bármilyen asszimilációra irányuló cselekménytől. (3. cikk)

A nemzeti kisebbséghez tartozó személyeket a törvény előtti egyenlőség, az egyenlő jogi védelem, és tilos velük szemben a közvetlen vagy közvetett megkülönböztető intézkedés. (4. cikk) Az állampolgárságukból adódóan pedig származásuktól függetlenül egyenlő polgári, politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális és nyelvi jogokat és szabadságokat élveznek. (5. cikk)

Nem minősül megkülönböztetésnek az olyan törvényes, objektíven igazolt célú intézkedés, amely a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogai és szabadságai gyakorlásában fennálló jogi vagy tényleges egyenlőtlenségek megszüntetésére irányulnak. (4. cikk)

A nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek jogai, szabadságai és kötelezettségei (5-12. cikk)

Az ukrainai nemzeti kisebbséghez tartozó személyek számára – a fentebb említetteken kívül – a következő jogok biztosítottak.

1. Az önazonossághoz való jog alapján Ukrajna minden polgárjának: [1] joga van szabadon eldönteni, hogy mely nemzeti kisebbséghez tartozónak tekinti magát; [2] nem kényszeríthető, hogy magát nemzeti közösséghez tartozónak, tagadónak nyilvánítsa; és [3] elegendő kifejeznie igényét a nemzeti kisebbségekhez tartozó jogok gyakorlására. Emellett az önazonossághoz való jog fontos részét jelenti, hogy Ukrajna állampolgárjának joga van [4] saját nevéhez, apai és családi nevéhez – függetlenül nemzeti kisebbséghez tartozásától –, nevének feltüntetéséhez mind személyazonosító okmányokban, mind anyakönyvi kivonatban, illetve megfelelő eljárás keretében saját nemzeti vezetéknévüknek, nevüknek és apai nevüknek visszaállításához. (6. cikk)
2. A nyilvános egyesületek és a békés gyülekezés szabadságához való jog szerint a nemzeti kisebbséghez tartozó személynek joga a nyilvános egyesületeinek megalakítása és tevékenységeinek megszervezése, illetve a békés gyűléseken jogaiknak és szabadságaiknak gyakorlásához. Ezen jog gyakorlása közérdek, mivel a nemzeti kisebbségeknek az ukrán társadalomba való békés integrációját segíti elő. Ez magába foglalja azt is, hogy a nyilvános egyesülés és a békés gyülekezés szabadságához való jog gyakorlása vagy elmulasztása nem lehet alapja az az egyéb Alkotmányban és Ukrajna törvényeiben biztosított jogok és szabadságok korlátozásának. (7. cikk)
3. A nézetek és meggyőződések, a gondolat, a beszéd, a lelkiismeret és a vallás szabad kifejezéséhez való jog szabad követéséhez és kifejezéséhez a nemzeti kisebbségnek joga van, ennek módjai különösen [1] a nemzeti kisebbség nyelvén történő szabad információgyűjtés, tárolás, felhasználás és terjesztés szóban, írásban vagy bármely más módon, [2] bármely vallás gyakorlása vagy nem gyakorlása, vallási kultuszok és szertartások végzése egyénileg vagy közösen, és vallási szervezetek alakítása a törvényben meghatározott eljárásnak megfelelően. (8. cikk)
4. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek egyenlően részt vehetnek a politikai – így különösen a választások és népszavazások, illetve az állami és helyi önkormányzati szervek, a gazdasági és a társadalmi életben, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó kultúrát, hagyományokat és identitás megőrzését és előmozdítását segítő ügyeket. (9. cikk)
5. A nemzeti kisebbség nyelvének használatához való jog magába foglalja [1] a szabad és akadálytalan használatot a magánéletben és nyilvánosan, szóban és írásban. Az adott nemzeti kisebbség nyelvén: [2] tarthatók nyilvános, akár közhasznú egyesületei által szervezett kulturális, művészeti, szórakoztató és szórakoztató rendezvények – előzetes kérés esetén a szervező köteles szinkron- vagy konszekutív fordítását biztosítani –, [3] sokszorosíthatók a kulturális, művészeti és szórakoztató rendezvényekről szóló hirdetmények, plakátok és egyéb tájékoztató anyagok, [4] alkalmazhatók tömegkommunikációs eszközök, [5] kiadhatók az állami és/vagy helyi költségvetés terhére kiadványok, [6] nyithatók szakkönyvkereskedések, [7] kérhető sürgősségi segítségnyújtás. [8] Olyan településeken, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek laknak vagy a lakosság jelentős részét teszik ki, vagy Ukrajna Miniszteri Kabinetjének módszertanilag jóváhagyta, a helyi önkormányzati szervek és önkormányzati vállalatok táblái, valamint az általános tájékoztatási-topográfiai információk – pl. a választási kampányokra vonatkozó tájékoztatások – az adott kisebbségi nyelven is kitéhetők. (10. cikk)
6. Az oktatáshoz való jog szabályozását Ukrajna oktatási törvénye egészíti ki. A nemzeti kisebbségek nyelvén [1] az állam támogatja a pedagógiai és tudományos-pedagógiai

dolgozók képzését és továbbképzését, [2] magán oktatási intézmények létrehozhatók természetes és/vagy jogi személyek költségén. (11. cikk)

7. A nemzeti kisebbség kulturális identitásának megőrzéséhez való joga alapján [1] a nemzeti kisebbséghez tartozók megőrizhetik és gyarapíthatják kulturális, nyelvi, vallási identitásuk, hagyományaikat és szokásaikat, [2] megünnepelehetik a történelmükkel és kultúrájukkal kapcsolatos eseményeket. Az állam elősegíti és támogatja a nemzeti kisebbségek [1] történelmi emlékhelyeinek azonosítását és rendezését, az ukrán kultúra részét is képező örökség tárgyainak védelmét, [2] történelmének és kultúrájának tanulmányozását, [3] kulturális és művészeti rendezvényeinek megtartását, [4] Ukrajna történelmének és kultúrájának tanulmányozását. (12. cikk)

A törvény külön felhívja a figyelmet arra vonatkozóan, hogy a nemzeti kisebbségeket megillető, itt meghatározott jogok és szabadságok felsorolása nem teljeskörű. A jogok és szabadságok egyénileg vagy csoportosan gyakorolhatók. Egyúttal a nemzeti kisebbségekhez tartozók kötelesek [1] betartani Ukrajna Alkotmányát és törvényeit, [2] védelmezni Ukrajna állami szuverenitását és területi integritását, [3] tiszteletben tartani az ukrán nemzet, más nemzeti kisebbség és Ukrajna őshonos népeinek nyelvét, kultúráját, hagyományait, szokásait, vallási identitását, [4] elősegíteni a társadalmi integrációt, [7] elfogadni egy demokratikus társadalom felépítése keretében, törvényekkel összhangban személyek jogainak és szabadságainak korlátozását. Továbbá [8] tilos a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és szabadságjogainak gyakorlása során a terrorista állam (agresszor állam) és szervei által Ukrajnában végrehajtott katonai invázió szimbólumainak népszerűsítése vagy propagálása. Ennek törvényszöveg szerint megfelel, hogy a pozitív képalkotással igazolják vagy elismerik az Orosz Föderációnak mint terrorista államnak az Ukrajna elleni fegyveres agresszióját, Ukrajna területének megszállását. (5. cikk)

Az állam politikája a nemzeti kisebbségek (közösségek) területén (1319. cikk)

Az állami politika célja, hogy a nemzeti kisebbségek [1] etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitás-fejlődését előmozdítása, [2] az emberi és polgári jogok és szabadságok elismerése alapján az ukrán társadalomba való integrációjukat elősegítése, [3] a kisebbség és az ukrán etnikum közötti tolerancia és kölcsönös tisztelet kialakítása, emellett pedig [4] nemzeti egység erősítése és az ukrán társadalom multikulturalizmusát biztosítása. Az említett célok a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek védelme, identitásuk és önazonosságuk megőrzése, fenntartása és fejlesztése garantálja az állam részéről, és állampolitikai intézkedéseken keresztül jogaik és szabadságaik megvalósulását, valamint integrálásukat az ukrán társadalomba. (13. cikk)

Az említett politikai célok a következő elveken alapulnak. Az állam célja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára biztosítsa [1] jogaik és szabadságaik védelmét az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelmének szerves részeként, [2] a megkülönböztetésük megelőzését, [3] az identitásuk és eredetük szabad megválasztási és visszaállítási jogát, [4] az etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzése és fejlesztése érdekében szabad joggyakorlásukat, [5] állami politika nemzeti közösségekkel kapcsolatos részének kialakításában és végrehajtásában kormányzati szintű bevonásukat, [6] az emberi és polgári jogok és szabadságok elismerése alapján az ukrán társadalomba való integrálásukat, [7] kényszerasszimilációjuk mellőzését, [8] az idegengyűlölet megnyilvánulás, a faji, etnikai és vallási gyűlöletre való uszítás elleni fellépést, [9] az etnikumok közti konfliktusok megszüntetését, illetve [10] etnikai, kulturális,

nyelvi vagy vallási identitástól és származástól függetlenül az Ukrajna területén élő valamennyi személy között a kölcsönös tiszteletet, megértést és együttműködést.(15. cikk)

A nemzeti kisebbségekhez kapcsolódó célok és elvek megvalósítására irányuló intézkedésekre egyrészt az állam pénzügyi támogatást nyújt Ukrajna állami költségvetése terhére, külön költségvetési program keretében, a helyi költségvetések, valamint a jogszabályok által nem tiltott egyéb források terhére; másrészt pályázati alapon szereznek forrást a nemzeti kisebbségek közhasznú egyesületeken keresztül, az Ukrajna Miniszteri Kabinetje által meghatározott eljárás keretében. (14. cikk)

Az állami politika nemzeti kisebbségekre vonatkozó részének megvalósulását a nemzeti kisebbségek képviselőit tartalmazó központi végrehajtó szerv végzi, mely [1] összefoglalja vonatkozó jogszabályok alkalmazásának gyakorlatát, javaslatokat dolgoz ki a jogalkotási és egyéb aktusok javítására, továbbá ellenőrzi a jogszabályok betartását, [2] szabályozási és jogi támogatást nyújt, [3] statisztikai adatokat gyűjt és elemez az ukrainai nemzetiségi állami szervezetek számáról és típusairól, [4] intézkedéseket hoz az identitás megőrzésére és fejlesztésére nézve, [5] együttműködik a központi és helyi végrehajtó hatóságokkal, helyi önkormányzati szervekkel, [6] konzultációkat folytat a nemzeti kisebbségek szervezeteinek képviselőivel a jogait és szabadságait érintő kérdésekben, [7] figyelemmel kíséri a nemzetiségi közéleti szervezetek tevékenységét, [8] tudományos kutatásokat szervez és kapcsolatokat tart fenn hazai és külföldi szinten, [9] elősegíti Ukrajna nemzetközi együttműködésének bővítését más államokkal a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és szabadságainak megvalósítása terén, illetve [10] gyakorol egyéb törvényben előírt hatásköröket. (15. cikk)

Az ukrainai nemzeti kisebbségek közül az Krím félsziget területén élők számára a helyi államigazgatási szervek mellett egy végrehajtó központi szerv, a Krími Autonóm Köztársaság Minisztertanácsa bír saját hatáskörrel. A Krími Autonóm Köztársaság Minisztertanácsa biztosítja a nemzeti kisebbségeket érintő jogszabályok végrehajtását, ide értve a nemzeti és kulturális fejlődés állami és regionális programjait. Feladatát segítő a helyi államigazgatási szervekhez hasonlóan létrehozhatja a nemzeti kisebbségek strukturális alosztályait.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és szabadságjogainak érvényesítéséhez kapcsolódó állami politika végrehajtásában a helyi önkormányzati testületek a következő módokon vesznek részt: [1] elősegítik a kulturális, etnikai identitás megőrzését és fejlesztését közhasznú egyesületek támogatásával, [2] megtervezik a területi közösségek, járásek, régiók társadalmi-gazdasági-kulturális fejlődését, illetve [3] gyakorolják egyéb a törvényben előírt hatásköreiket.⁴⁷ A helyi önkormányzati testületek működésük során létrehozhatnak – a nemzeti kisebbségekkel (közösségekkel) foglalkozó tanácsadó testületekről szóló rendelet értelmében – tisztviselői konzultatív, tanácsadó és egyéb segítő testületeket. Ezek különösen a határozattervezetek megvitatásakor jelentősek, mikor létrehozás előtt a nemzeti kisebbségek tanácsadó szervei elé kell terjeszteni azokat. A tanácsadó testületek ajánlás értékű véleményeket tehetnek, melyeket az illetékes testületeknek és tisztviselőknek kötelező megfontolniuk. (18. cikk)

A nemzeti kisebbségek központja támogatást nyújt és helyszínt biztosít a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó tanácsadó testületek üléseinek – szigorúan nem kereskedelmi célra létrehozható településenként. (19. cikk)

A nemzeti kisebbségek (közösségek) nemzetközi együttműködése és külkapcsolatai (20-21. cikk)

Ukrajna a nemzetközi együttműködés előmozdítását célozza a nemzeti kisebbségek jogainak és érdekeinek biztosítása és védelme terén, különösen többoldalú és kétoldalú megállapodásokon keresztül. Törekszik az államközi párbeszéd kialakítására a saját állami hatóságok és más államok és nemzetközi szervezetek szervei között, ehhez pedig biztosítja saját nemzeti kisebbségeinek jelenlétét a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és szabadságainak biztosításával foglalkozó kétoldalú kormányközi bizottságokban. (20. cikk)

A nemzeti kisebbséghez tartozó személyek egyénileg vagy csoportosan, közhasznú egyesületeik révén kapcsolatot tarthatnak fenn és támogatásokat kaphatnak az etnikai kapcsolat alapján különböző országok képviselőivel, képviselőitől. Azonban az ilyen jellegű együttműködés tilos az olyan külföldi államokkal és magánszemélyekkel, más államok civil szervezeteivel, nemzetközi civil szervezetekkel, alapítványokkal és más külföldi intézményekkel, amelyek tevékenysége Ukrajna függetlenségének felszámolására, az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására, az állam szuverenitásának és területi integritásának megsértésére, biztonságának aláásására, az államhatalom jogellenes megragadására, propagandára irányul. (21. cikk)

Záró-és átmeneti rendelkezések

A törvény az elfogadásától számítva hat hónap elteltével, 2023 júliusában lép hatályba, kivéve az elfogást követő másnap óta hatályos következő rendelkezéseket: Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa számára be kell nyújtani azokat a javaslatokat kidolgozásra, melyek e törvény és

Ukrajna más törvényeinek összhangba hozására törekszenek; továbbá jóváhagytak egy olyan 5-10 évre irányuló állami célprogramot, mely a nemzeti kisebbségek sokszínűségében az egység fejlesztésével foglalkozik. A törvény a hatályba lépésével az Ukrajna nemzeti kisebbségéről szóló 1992. évi törvényét érvénytelennek kell elismerni.

Megállapítja az ukrajnai hadiállapot idejére (és annak megszűnését követő 6 hónapra) az olyan nemzeti kisebbségek meghatározott jogainak eltörlését, melyek magukat hovatarozásuk szerint egy Ukrajnában és/vagy nemzetközi szervezetek által terrorista államként elismert, Ukrajna ellen agresszív cselekményeket elkövető állammal azonosítják. Ezen jogok a békés gyülekezéshez való jog, a 14., 18., 19., 20. cikk bizonyos részei.

Problémák

1. A törvényt érő kritikák és kérdések -1.

- a) Hogyan történhet egy olyan állam területén, ahol aktív háborús konfliktus zajlik ilyen jogalkotási folyamat? Az ukrajnai kisebbségi törvényt elsősorban az a kritika érte, hogy megalkotása során a háborús helyzet és a gyors megvalósítás miatt a jogi alapokat figyelmen kívül hagyták. Ez jelenti egyrészt a külső (nemzetközi) legitimáció hiányát, vagyis pl. a különböző Európai Uniók szervek meg nem kérdezését. Másrészt pedig jelenti a belső (ukrajnai kisebbségi) vélemények be nem csatornázását, a diskurzusból a nemzeti kisebbségek figyelmen kívül hagyását. (Balogh, 2023)

Az ukrajnai kisebbségi törvény preambulumban jelölte meg azokat a nemzetközi egyezményeket, melyeknek tagja, s melyek tartalmát magára nézve kötelezőnek ismer el. A törvény törekszik tehát ezen egyezményekben foglalt emberi jogoknak megfelelni. Hiába éri kritika az ukrajnai törvényt azzal kapcsolatban, hogy a „nemzetközi szinten elvárt kisebbségi jogoknak nem felel meg”, nincsen olyan nemzetközi standard, aminek meg

kellene felelnie. Sőt, az ukrainai kisebbségi törvény kifejezetten előírja 21. cikkében a többoldalú vagy kétoldalú nemzetközi megállapodásokat, mint törvényes, a nemzeti kisebbségek helyzetébe beavatkozást. Az olyan jellegű bírálatokra, melyek egyéb külső szereplőket kötelezően beemelték volna a jogalkotási folyamatba – pl. a Velencei Bizottságot – nem tekinthetünk valós kritikaként. Ukrajna szuverén állam, joga van saját magának, további külső ellenőrzés nélkül megalkotnia jogrendszerét, és amíg betartja a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeit, ő külső legitimációjában nem megkérdőjelezhető. (Sydorenko, 2023)

A belső vélemények hiánya alatt az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek képviselőivel való konzultáció hiánya értendő. A törvényt gyorsan elfogadták az első és a második olvasatban, nem volt lehetőség befoglalni az ukrán etnikum érdekein kívüli véleményeket. Az ukrainai etnikai és politikai viszonyok ismeretében ez a gyakorlatban az orosz kisebbségen kívüli más kisebbségi csoportok (azaz a 2001-es népszámlálás alapján az ukrán társadalom kb. 5-6%-ának) véleménye. Maga az ukrainai kisebbségi törvény is hivatkozik 15. cikkében arra egyrészt, hogy be kell vonni a nemzeti kisebbségeket az állami politika nemzeti közösségekkel kapcsolatos kialakításában és végrehajtásában, másrészt, hogy léteznie kell egy olyan központi végrehajtó szervnek, mely konzultációkat folytathat a nemzeti kisebbségek szervezeteinek képviselőivel a jogaikat és szabadságaikat érintő kérdésekben. Továbbá az elmúlt másfél évtizedben a nemzetközi szakértői testületekben is egyetértés fogalmazódott meg azzal kapcsolatban, hogy az államoknak a kisebbségek jogaira vonatkozó megvalósítása során szoros és közvetlen konzultációt kellene kialakítaniuk a civil szervezetekkel, nem-kormányzati szereplőkkel és ezek között a kisebbségek képviselőivel is. Tehát az ukrainai kisebbségi törvény belső legitimációs szempontból, saját törvénszövegére és a nemzetközi gyakorlatra nézve ellentmondásos.

A gyakorlatban ezt igazolja, hogy az ukrainai nemzeti kisebbségek érdekeit képviselő országok – így pl. Románia, Magyarország – kezdeményezésére az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése felszólította Ukrajnát felszólították a kisebbségekkel való párbeszéd lefolytatására a kölcsönös megértés érdekében. Az ezzel a feladattal megbízott ukrán Etnikai Ügyek és a lelkiismereti szabadság állami szolgálata ezt követően engedte meg az írásos javaslatok befogadását és lépett a kisebbségekkel való konzultáció felé, február-március között online formában tartott egyeztetéseket nemzeti kisebbségek civil szervezeteinek képviselőivel. (Sydorenko, 2023)

- c) Mi motiválja a jogalkotót jogalkotásra? Az ukrán-orosz fegyveres konfliktus fennállása óta sürgetőbbé vált az ukrainai csatlakozás az Európai Unióba. Ehhez kapcsolódóan Ukrajna tagjelölti státuszt kapott 2022 nyarán, illetve egy hét követelményből álló reformcsomagot. Ukrajna csak a hét követelmény teljesítése esetén kezdheti meg a csatlakozási tárgyalásokat – az Európai Bizottság monitoring eljárásán való megfelelést követően. A teljes érvényű befogadás egyik feltételének tekinthető a kisebbségvédelmi törvény elfogadása is. (Vizi, 2018, p.12; Balogh, 2023)
- d) Ukrajna demokratikus jogállammá szeretne válni, a kérdés csak az: szentesíti-e a cél az eszközt? Ukrajna az EU-s csatlakozási feltételek teljesítése mellett szeretne önálló demokratikus jogállammá válni, ebben pedig kiemelt szerep jut annak, hogy állampolgárai számára milyen jogokat és szabadságokat ad, azoktól milyen kötelezettségeket vár el. Az ukrainai oroszok kisebbségként való kezelését a háború kitörése előtt támogatta az ukrainai jogrend is, sőt, alkotmányos szinten helyezte az oroszokat más kisebbségi közösségeknél

magasabb, kiemelt szerepkörbe. (Csernicskó, 2019, pp.182–183) A kisebbségi törvénnyel nyilván politikai állásfoglalást kellett a jogalkotónak deklarálnia. Felhívnam a figyelmet az ukrainai kisebbségi törvény megkülönböztetésre vonatkozó részére. Egyrészt a 3. cikk alapján az állam védi a kisebbségekhez tartozó állampolgárok jogait, szabadságait, érdekeit, és tartózkodik az asszimilációjukra irányuló politikától, gyakorlattól, cselekménytől. Ezt a 4. cikk megerősíti, miszerint bizonyos ilyen intézkedések nem minősülnek megkülönböztetésnek: a törvény elismeri a törvényes, objektíven igazolt célból a fennálló jogi vagy tényleges egyenlőtlenségek megszüntetésére irányuló megkülönböztetést a kisebbségek tekintetében.

Ez a törvényes megkülönböztetés a kisebbségi törvényben is előfordul az 5. és 7. cikkben, illetve a záró-és átmeneti rendelkezésekben. Ukrajna népességének 17,3%-a orosz állampolgár, őket mint nemzeti kisebbséghez tartozó személyeket illeti az ebbéli jogaik és szabadságjogaik gyakorlása és védelme. Azonban a többi Ukrajnában élő nemzeti kisebbséghez képest – orosz etnikumukból adódóan – speciális szabályok is vonatkoznak rájuk: nem népszerűsíthetik és propagálhatják a katonai invázió szimbólumait és az ország elleni fegyveres agressziót, és nem fogadhatnak el saját civilszervezeteik fenntartásához olyan forrásokat, melyek háborús propagandát végző forrásból jönnek. Kérdés, hogy milyen Oroszországból érkező forrás nem minősül ilyennek. (Ráadásul e korlátozások a hadiállapot megszüntét követően még hat hónapig fennállnak.)

A törvényt érő kritikák és kérdések 2.

1. Az ukrán társadalom bármilyen statisztikai alapú osztályozásának nehézségét az jelenti, hogy 2001 óta nem tartottak népszavazást, így nehéz pontosan következtetni a térség jelenlegi etnikai viszonyaira. 20 évvel ezelőtti statisztikai adatokon és feltételezéseken alapulnak azok a demográfiai és etnikai-nyelvi jellegű kijelentések is, melyekkel napjainkban foglalkozik a jogalkotó. (Constantin, 2022) Kritizálható pont, hogy az állam miért nem végzett azóta újabb felmérést Ukrajna etnikai összetételére vonatkozóan (több népszámlálást is terveztek, de mindegyik elhalasztódott). A háborús helyzetben pedig már reális lehetőség sincs népszámlálásra. A 2001-es népszámlálásnak a szakirodalomban több kritizált pontja van. Először is: nem adott egyértelmű meghatározásokat, ennek eredményeképp pedig a „nemzetiség” és az „anyanyelv” mint fogalmak nem különíthetők el pontosan a népszámlálási kérdőíven. A hibás fogalomhasználat torzított a válaszok megbízhatóságát. Pl. az anyanyelv fogalmát a megkérdezettek a szabad gondolkodásra és beszédre használt nyelvként, a sajátjának érzett nemzet nyelveként, a szülők nyelveként, illetve a leggyakrabban használt nyelvként is érthették. Ez azért is különösen zavaró, mivel Ukrajnában jellemző a kétnyelvűség nem csupán a privát vagy informális szférában, hanem formális szituációkban is. (Csernicskó, 2019, pp. 172–236) Másodszor: Ukrajnában nem fedik le egymást a nemzetiségek vizsgálatakor az etnikai és a nyelvi viszonyok. A népszavazás során Ukrajna lakosságának 67,5%-a az ukrán nyelvet, míg 29,6%-a az orosz vallotta anyanyelvének. Vagyis az ukrán nemzetiségűek 14,8 %-a tekintette az orosz nyelvet első nyelvének, és csak 85,2%-a az ukránt. Ez fordítottan is igaz, az orosz nemzetiségűek 3,9%-a inkább ukrán anyanyelvűnek vallotta magát. Emellett a többi nemzeti kisebbséghez tartozók is nagyarányban vallották anyanyelvüknek az orosz – pl. az ukrainai zsidó közösségek többsége, a görögök, a lengyelek. (Constantin, 2022; Makuch & mtsai, 2023)

Vagyis – részben a pontatlan népszámlálási fogalomhasználat következtében, részben az eleve fennálló sajátos megoszlás miatt – az etnikai és anyanyelvi adatok között meglehetősen nagy az eltérés. Természetesen ellenkező állítások is igazak lehetnek erre vonatkozóan, hiszen az etnikai és nyelvi hovatartozás tekintetében 90% fölötti egyezést lehetett megfigyelni a magyar és a román kisebbséghez tartozó személyek, illetve a krími tatárok esetében. Harmadszor: a népszámlálás idején sok adat más felmérések eredményétől eltérően látott napvilágot – pl. a roma népesség számát más becslésekhez képest negyed annyinak tüntetik fel (az Európa Tanács adatai szerint ez a szám körülbelül 260 000 ezer). (Minority Rights Group, 2020) Összegezve: racionálisan nem meghatározható pontosan az Ukrajna területén élő nemzetiségek aránya, és mennyisége, elhatárolásukat több szempont is ellehetetleníti.

2. Hogyan érinti valójában a törvény az ukrainai kisebbségeket? A kisebbségi törvény 1. cikke szerint nemzeti kisebbség Ukrajna azon állampolgárainak stabil csoportja, melyek eleget tesznek öt feltételnek. Ezek közül a vizsgálódás szempontjából az érdekes, hogy a nemzeti kisebbségnek képesnek kell lennie kifejezni nyelvi, kulturális, vallási identitásának megőrzésére és fejlesztésére irányuló szándékát. Mivel Ukrajna orosz kisebbségén kívül a többi nemzeti kisebbség nem haladja meg a népesség 1%-ának arányát, így a gyakorlatban az ő érdekképviselőik és identitásuk megőrzésére és fejlesztésére irányuló szándékuk értékelése nem egyszerű.

A kisebbségi törvény egyrészt megerősíti a nemzeti kisebbségek számára azokat az általános emberi jogokat, melyek őket mint Ukrajna állampolgárait alapvetően megilletik. Ezen emberi jogokat egyénileg és csoportban is lehet gyakorolni – ilyen pl. az egyesülési és a békés gyülekezés szabadságához való jog, a nemzetközi kapcsolatok fenntartásának joga, vagy a nézetek és meggyőződések, a gondolat, a beszéd, a lelkiismeret és a vallás szabad kifejezéséhez való jog, esetleg a különböző politikai részvételi jogok. Másrészt tartalmaz specifikusan a kisebbségeket érintő kollektív jogosultságokat – ilyen pl. az önazonossághoz való jog, a nyelvhasználatához való jog, kulturális identitásának megőrzéséhez való jog, a kisebbségeknek szóló állami támogatások. Az ukrán álláspont szerint az ukrainai kisebbségek emberi jogai garantáltak a térségen belül, ezen garanciák fenntartására és bővítésére törekszik a jogalkotó. Ahogyan Olekszandr Kornijenko első elnökhelyettes fogalmazta: az ukránok készek az emberi jogok védelmében együttműködni. (Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2022, Dec) Azonban azon mindenképpen érdemes elgondolkodni, hogy több, specifikusan a kisebbségeket érintő jogról és szabadságról kellene a törvényhozónak döntenie, és az alkotmányos deklarációkat törvényi szinten specifikálni. Ha kritikával akarunk élni, inkább van szó az Ukrajna minden állampolgárját megillető emberi jogokról, azok körének bővítéséről az ukrainai kisebbségi törvényben, mintsem a kisebbségi jogokról.

Záró gondolatok

A tanulmány – az emberi jogok és a kisebbségi jogok viszonyrendszerét vizsgálva – elsőként az ukrán kisebbségi törvény nemzetközi és belső jogi (és társadalmi-politikai) legitimációja kapcsán felmerülő kérdéseket tárgyalta, majd a jogszabály alkotmányos, politikai és demográfiai összefüggéseit elemezte. Konklúziója az, hogy a kisebbségi törvény tekintetében nem világos, hogy mely kisebbségekre, és pontosan hogyan vonatkozik. Már csak azért sem, mert nem ismert az

Ukrajna területén élő nemzetiségek aránya, és száma. Ráadásul, más jogalkotóhoz hasonlóan, az ukrán kisebbségi törvény is összemosza a mindenkinek járó (alkotmányosan biztosított) emberi jogokat és az illetéknént meghatározott és elismert nemzeti kisebbségeknek (csoportként és egyénileg) biztosítandó jogokat.

Szakirodalom és forrásjegyzék

Balogh, A. (2023, February 16). *Miért nyomják el a magyar nemzetiséget Ukrajnában?* Daily News Hungary. <https://dailynewshungary.com/why-is-the-hungarian-nationality-being-suppressed-in-ukraine/> (Letöltve: 2023. 05. 21.)

Bándi, G. (2022). Emberi méltóság és teremtésvédelem. In G. Kuminetz (Ed.), *Iustitia duce, caritate comite – Válogatott tanulmányok Erdő Péter bíboros, prímás-érsek 70. születésnapjára* (pp. 347–360). Szent István Társulat.

Boytha, G. (2015). Kollektív jogok és autonómia az európai elvárások tükrében. In Z. Csehi (Ed.), *Boytha György válogatott írásai* (pp. 473–499). Gondolat Kiadó.

Constantin, S. (2022, March 21). *Ethnic and linguistic identity in Ukraine? It's complicated*. Eurac Research. <https://www.eurac.edu/en/blogs/mobile-people-and-diverse-societies/ethnic-and-linguistic-identity-in-ukraine-it-s-complicated> (Letöltve: 2023. 05. 23.)

Csernicskó, I. (2019). Az ukránai többnyelvűség színe és fonákja. In Cs. Fedinec (Ed.), *„Kijevi csirke” (Geo)politika a mai Ukrajnában* (pp. 172–236). Kalligram.

Department of Cooperation with Ethnic Communities. (2023, February 13). *Public discussion of the Concept of the State Targeted National and Cultural Program “Unity in Diversity” has ended*. <https://dess.gov.ua/public-discussion-of-the-concept-of-the-state-targeted-national-and-cultural-program-unity-in-diversity-has-ended/> (Letöltve: 2023. 05. 23.)

Equinet. (2022, May 24). *The war on Ukraine and its impact on equality in Europe: Three months on*. <https://equineteurope.org/the-war-on-ukraine-and-its-impact-on-equality-in-europe-three-months-on/> (Letöltve: 2023. 05. 22.)

Erdő, P. (2010). Kultúránk világnézeti alapjai és az emberi jogok problémája. *Vigilia*, 75(3), 166.

Európai Parlament. (2023, January 25). *B9-0096/2023-as állásfoglalásra irányuló indítvány – Az Európai Parlament állásfoglalása az EU-Ukrajna csúcstalálkozó előkészítéséről*. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2023-0096_EN.html (Letöltve: 2023. 05. 22.)

Halmi, G., & Tóth, G. A. (Eds.). (2008). *Emberi jogok*. Osiris Kiadó.

Hannum, H. (2001). International law. In A. Motyl (Ed.), *Encyclopedia of nationalism*. Academic Press.

Hungarian Human Rights Foundation. (2022, December 14). *New Ukrainian law on national minorities misses the mark*. <https://hhf.org/2022/12/19/new-ukrainian-law-on-national-minorities-misses-the-mark/> (Letöltve: 2023. 05. 23.)

Karácsonyi, D., Erőss, Á., Tátrai, P., Kovály, K., & Pidhrusniy, H. (2019). Demográfiai folyamatok és erőforrások Ukrajnában a geopolitikai törésvonalak tükrében. In Cs. Fedinec (Ed.), *„Kijevi csirke” (Geo)politika a mai Ukrajnában* (pp. 136–157). Kalligram.

Kende, T., Nagy, B., Sonnevend, P., & Valki, L. (2018). *Nemzetközi jog* (2nd ed.). Wolters Kluwer.

Környei, Á. (2011). *Emberi jogok a nemzetközi kapcsolatokban*. Akadémiai Kiadó.

- Kukorelli, I., & Deli, G. (2017). Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon. In I. Kukorelli (Ed.), *Hány éves az Alaptörvény? – A régi-új kérdése az Alaptörvényben* (pp. 123–128). Gondolat Kiadó.
- Lamm, V. (2022). Emberi jogok Magyarhonban és a nagyvilágban. *Magyar Tudomány*, 183(9), 1174–1189.
- M. Balázs, Á. (2018). A kisebbségek képviselőitének elméleti keretei. *Parlament Szemle*, 2(3), 27–45.
- Minority Rights Group: (2020). *Ukraine*. <https://minorityrights.org/country/ukraine/> (Letöltve: 2023. 05. 24.)
- Makuch, A., Stebelsky, I., & Yerofeyev, I. A. (2023, March 9). *Ukraine*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Economy> (Letöltve: 2023. 05. 20.)
- Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December 5). *Oleksandr Korniiienko held a working meeting with the UN High Commissioner for Human Rights*. Verkhovna Rada of Ukraine – Official Webportal. https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/231003.html (Letöltve: 2023. 05. 24.)
- Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, November 25). *The Parliament registered the Draft Law of Ukraine “On National Minorities (Communities) of Ukraine”*. Verkhovna Rada of Ukraine – Official Webportal. <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/230622.html> (Letöltve: 2023. 05. 24.)
- Sydorenko, S. (2023, February 1). *Seven steps for Ukraine's EU future. How does Kyiv implement Brussels' checklist?* European Pravda. <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2023/02/1/7155269/> (Letöltve: 2023. 05. 20.)
- The News Glory. (2022, December 27). *Zakharova called the Ukrainian law on national minorities segregation and a manifestation of Nazism*. <https://thenewsglory.com/zakharova-called-the-ukrainian-law-on-national-minorities-segregation-and-a-manifestation-of-nazism/> (Letöltve: 2023. 05. 20.)
- Vizi, B. (2018). A kisebbségek politikai képviselőitének keretei nemzetközi szinten. In Cs. Fedinec & L. Szarka (Eds.), *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában. 1989–2014* (pp. 9–24). Gondolat Kiadó.
- Zelensky, V. (2022, December 13). *After the adoption of the law on national minorities, Ukraine has become one step closer to the European Union – Ihor Zhorukva*. President of Ukraine – Official Website. <https://www.president.gov.ua/en/news/z-uhvalenniam-zakonu-pro-nacionalni-menshini-ukray> (Letöltve: 2023. 05. 20.)

Dorottya Vékony: Healing in togetherness with the power of art and rituals – Artistic research in the field of women’s communities

As a visual artist, my research practice focuses on fertility and reproduction. Using an autoethnographic approach, I explore this contemporary phenomenon through women's personal, first-hand experiences, which I contextualize within the socio-cultural frameworks that shape them.

To broaden my perspective, the first stage of my research process primarily involves structured in-depth interviews (Oakley, 1981) and fieldwork (Guest and Mitchell, 2013), followed by participant observation and, finally, autoethnographic reflection (Ellis and Bochner, 2011).

A significant part of my research also centres on corporeal, bodily experiences, where I use various forms of performativity — such as re-enactment³ (Gadó, 2022) — to delve deeper into embodied knowledge.

It is important to clarify at the outset that, as part of my research process, I engage with community initiatives that draw upon the “toolkits,” claims, and beliefs of science, as well as a variety of religious traditions and archaic cultures. These “toolkits” often exist at the margins of canonized knowledge and are sometimes categorized as “pseudoscientific” beliefs. They include assemblages of practices that are difficult to classify and are often regarded as alternative therapies outside the mainstream or beyond socially recognized and legitimized domains. As such, they occupy a peculiar and intriguing position within our modern, rationalized, globalized, and technology-oriented culture.

This research poses a central question: *How can the analytical mind and magical thinking coexist?* Through my research and creative position, I aim to validate this openness by highlighting the growing need to revise modernist models of cognition. Human existence has reached a point where our relationship with nature is not only relevant but urgent—whether we consider the spiritual desolation of our consumerist lifestyles or the destruction and anxiety they produce about our individual and collective future.

This paper discusses a particular aspect of my research focused on situations where fertility turns into “infertility” — where stagnation occurs. The topic of starting a family still carries many taboos around losses such as infertility, miscarriage, abortion, or stillbirth. Culturally and socially, these experiences are often rendered invisible.

In my practice, I observe how such losses manifest as trauma in the lives of those affected. I approached this in two ways: first, through language by initiating conversations, and second, through embodied, physical experiences. I began by interviewing women who had experienced the aforementioned losses. Drawing on structured in-depth interview techniques, I formulated my questions and later processed the responses using narrative construction and interpretative interview analysis.

This paper focuses on the second part of the research, which is more relevant from a visual arts perspective. I conducted this component in an active and participatory form, through embodied

³ “Artistic re-enactment can be briefly defined as a significant contemporary art trend characteristic of the 2000s, regarded as both a form and a strategy for processing the past. These phenomena, which are based on historical, micro-historical, or personal events, or reinterpret other artworks, are distinguished in the literature from traditional historical re-enactment, which aims for authenticity and historical fidelity.”

observation and the analysis of movements and gestures. I participated in various contemporary “rites” and later integrated and adapted them into my artistic practice.

In my definition, contemporary rituals are self- and community-care strategies that harness the sustaining and healing power of togetherness. They employ the tools of performativity and physicality alongside practices of care, acceptance, compassion, and love to re-enact experiences of labor and birth. These rituals are simultaneously informed by fertility traditions from premodern cultures.

Through processing my own participatory experiences, and using autoethnographic methodology, I also examine the applicability of these community-based therapeutic methods within the visual arts. This allows me to explore diverse coping mechanisms related to human reproduction and to make the often-silenced struggles more accessible and processable. Moreover, I aim to bring dialogue around these sensitive topics into an open space where they can be addressed in unconventional and inclusive ways.

In premodern cultures, the relationship between humans and nature was inseparable. Fertility rituals were performed not only to fertilize the soil and increase agricultural yields but also to promote the growth and reproduction of the community. Thus, another key area of my research is the study of premodern and contemporary fertility rites: their evolution, changing meanings, and the behaviors they can generate, using both ethnographic and autoethnographic methods.

Before I became an active participant in these “contemporary rituals” as part of my practice-led research, I had already explored them as a personal coping strategy during my own struggles with infertility. Four years ago, when a series of medical tests confirmed my diagnosis, I, like many of my interviewees, began searching for communities where I could find companionship and share experiences, thoughts, and grief.

I was seeking alternatives that addressed not only the physical or medical aspects or the psychological dimensions but that also offered a more holistic approach — one that could help me develop a fuller understanding and acceptance of how my female body and mind function. The techniques I explored drew from modern therapeutic practices such as hypnosis, as well as more peripheral methods like family constellation therapy, meditation, and breathing techniques rooted in Eastern philosophies. Some incorporated rituals from South American tribal traditions that, through dance and performative practices, evoked suppressed, unrecognized, or unresolved emotional processes.

I also encountered unique approaches that appeared to be individual assemblages—practices created by the ritual leaders based on their personal experiences. These practices blended archaic and modern methods from both within and beyond Europe. Interestingly, they did not affiliate strictly with any particular tradition, asserting instead that the combined application of diverse techniques offers a multifaceted approach to trauma. I observed that participants could identify different methods and later select the tools most effective for their own needs.

The workshops I attended typically lasted from three to ten days or were held one day per weekend over the course of a year, depending on the intensity of the program. I chose the three-day workshops for my fieldwork, as I found they elicited more intense emotional experiences and insights than the longer, more diffuse formats.

Additionally, the three-day sessions enabled me to explore the role of anonymity, which I hypothesized might facilitate deeper emotional processing. Anonymity also had methodological relevance: people tend to open up more readily among strangers who are less likely to interpret their disclosures through preexisting expectations. While it would be naïve to assume that

participants are free from cultural and social embeddedness, I was surprised to find that most individuals in these communities managed to avoid the pitfalls of judgment or stereotyping.

It became clear that a key precondition for this openness was that participants did not know each other beforehand and thus lacked preconceived notions. This aligns with a basic principle of phenomenology: while logic examines the content of judgments and psychology investigates the psychophysical processes underlying them, Husserlian phenomenology seeks the pure, primary perception of experiences before artificial categorization. These experiences, free from moral or ethical judgment, can be studied as they present themselves (Marosán, 2021).

In designing my fieldwork, it was important to broaden my focus to include any experiences of female fertility where an obstacle or loss occurs. My research is therefore not limited to the kind of loss I personally experienced, such as infertility. In my case, I did not endure the physical loss of a foetus or child, but rather the grief of mourning a future that would never materialize. I had to come to terms with the realization that my body functions differently.

One of the most transformative insights I gained from the workshops was the realization that my body is not “malfunctioning,” but rather responding appropriately to conditions it deems unsuitable for conception. Exploring the causes behind this — whether internal or external — and how these might be changed is a topic for another study, which lies beyond the scope of this paper.

Instead, I now turn to summarize the most revelatory experiences from my participatory research. The first few times I participated in the sessions, I remember my attitude was marked by intense scepticism—even smirking at what was happening. I found myself in situations where I was asked to perform movements that felt embarrassing, often in intimate settings, among and with strangers. My immediate reaction was judgmental: *This doesn't make sense*, I thought, *and it's not going anywhere anyway*. But in truth, these experiences pushed me far beyond my comfort zone, evoking discomfort and distrust. I was afraid of what others might think of me: that I wasn't doing it well enough, that I lacked experience, that I wasn't soulful, empathetic, or simply “good” enough. I felt vulnerable—and the only way to move forward was to surrender: to trust the facilitator, the group, and the process. I allowed myself to be touched by the experience, to embrace vulnerability. What I feared most, I willingly stepped into. Pushing my limits led to a profoundly revelatory experience.

While selecting appropriate methodologies to present my research, I had to confront the fact that I could not interpret my experiences from a purely objective standpoint. These experiences were accompanied by strong emotions, and I initially believed they had no place in academic research. At the same time, I felt that emotional work was both necessary and instrumental—it propelled me forward, opened new paths, and shaped my journey.

This realization led me to a growing body of literature that recognizes emotional work as a valid source of information in qualitative research (Wettergren, 2014). These studies suggest that emotions are not mere responses to events but provide opportunities to proactively map them. Emotions are not contradictory to rational behavior, nor simply complementary; they are an integral part of it. If the researcher can use emotions strategically, they may gain deeper access to the field. In my case, being personally involved in the subject matter made it natural to empathize with participants and to fully engage in the communal experience. Thus, my emotional work significantly influenced the development of the project.

At this point, I find it important to describe the specific practices I encountered during the workshops.

During the sessions, we regularly used inner imagery and breathing exercises drawn from well-known meditation techniques. These aimed to heighten bodily awareness — through transbreathing or body scanning — and then to explore, accept, and work with those sensations. We also practiced the healing potential of these sensations on one another, allowing ourselves to receive support so that we didn't have to face our fears alone.

We explored our transgenerational heritage⁴ through meditation (Varga, 2011) and became more aware of our strengths. One of the most important lessons was realizing that I could not blame only external forces for what happened in my life. I learned not to indulge in the role of the victim but to become an active forger of my own destiny. While such insights are often repeated, they only become meaningful through lived experience. As Lajos Kassák wrote in *Letters to My Mother*: “I do not want to spend my life, but to truly live it.”

The workshops also revealed that women can express their productivity and creative potential not only through childbearing.

In these sessions, I also encountered movement practices combined with dance and performative elements that had a liberating effect on the body. These practices deeply influenced my visual arts work. They often involved the re-enactment of significant life experiences — such as one's own birth or the emotional circumstances surrounding conception — using movement and physical gestures.

Watching these organic, spontaneous movements — requiring no formal dance training — felt like witnessing a contemporary dance performance. In some cases, it resembled the raw energy of a tribal ritual. Although the context was therapeutic, I believe these movements could have easily been presented on the stage of Trafó House of Contemporary Arts in Budapest.

Since image and sound recording were not permitted (except on one occasion), I thought extensively about how to incorporate these performative elements into my own practice. Drawing on my growing participatory experience, I decided to integrate re-enactment as a method in my artistic work. After consultations with the workshop facilitators, I developed my own approach and implemented it for the first time with five volunteers in 2021. Neither I nor the participants knew one another.

I chose total nudity as the most radical form of intimacy for our ritual. The session focused solely on performative movement, thus shifting its context from therapy to art. My goal was to involve the participants in my artistic practice while maintaining the authenticity of the ritual practices. I took photographs during the session but carefully prepared the participants beforehand. Most of them had a background in dance, so nudity and the camera posed no problem. For me, this was a breakthrough — I could present radical intimacy while retaining the authenticity of the séance and shaping it according to my creative vision.

Summary

Throughout my research, I have not only been an observer of “contemporary rituals” but also an active participant — what anthropologists’ term a *participant-observer*. I joined women’s communities that had developed collective and self-care strategies — some based on existing

⁴ “The effects of transgenerational trauma have long been recognized in clinical practice. Somewhat mysteriously, the impacts of trauma can appear even in individuals who were not themselves exposed to adverse experiences, yet somehow these effects were passed down by their ancestors.”

frameworks, others entirely original. I refer to these as *contemporary rites of passage*, as they help women transition from one existential state to another (Csonka-Takács, 2007). The liminal states, often surrounded by trauma — such as losses related to starting a family — are rendered processable through structured tools, movements, and exercises.

This research highlights the potential of combining premodern fertility rites with contemporary therapeutic tools, creating new pathways toward understanding the human body and psyche. The healing power of anonymous communities and shared rituals helps break taboos and process trauma. Embracing vulnerability and stepping beyond our comfort zones can lead to transformative, self-reflective experiences.

Integrating emotional work into the research process not only makes the results more authentic and credible, but also opens new perspectives — allowing us to reinterpret and better understand personal experiences through the lens of art. I am convinced that this multidisciplinary approach enriches the toolkit of artistic research practices and contributes to redefining women's potential.

References

- Ellis, C., Adams, T. E., & Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: An Overview. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 36(4 (138)), 273–290. <https://www.jstor.org/stable/23032294> (last access: 20.11.2024)
- Gadó, F. (2022). A Mű. Performatív műtfeldolgozási gyakorlatok – A művészi újrajátszás. <https://amu.hvg.hu/2022/02/22/performativ-multfeldolgozasi-gyakorlatok-a-muveszi-ujrajatszasa/> (last access: 20.11.2024)
- Guest, G., Namey, E. E., & Marilyn L., M. (2013). Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied: Vol. In *Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research*. SAGE Publications, Ltd., (75-111)
- Marosán Bence Péter. (2021, 21.05). Husserl különös istenérve és a fenomenológiai redukció. Hungarian Phenomenological Association and ELTE Institute of Philosophy. „Epokhé és redukció”. <https://real.mtak.hu/129350/1/Husserl%20k%C3%BCl%C3%B6n%C3%B6s%20isten%C3%A9rve-ek%C5%91ad%C3%A1s-MAROS%3%81N.pdf> last access: 20.11.2024
- Oakley, A. (1981). Interviewing women: a contradiction in terms. In *Doing Feminist Research*. Rotledge, Taylor and Francis Group.
- Wettergren, Å., & Blix, S. B. (2014). Qualitative Research. The Emotional Labour of R and Maintaining to the Field, 15(6) 688–704, 688–704. https://www.miguelangelmartinez.net/IMG/pdf/2014_Bergman_Access_Field_QR.pdf (last access: 20.11.2024)
- Varga, K. (2011). Magyar Pszichológiai Szemle. Transgenerational Effects in Light of Epigenetical Research, 66(3), 507. <https://akjournals.com/view/journals/0016/66/3/article-p507.xml> (last access: 20.11.2024)